

UNGE, OTTO SEBASTIAN VON, BJÖRNSTÅHL,
FORSSELL

Författarens sednare Dalresa, år 1833.
Gammalt och nytt

1835

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök*:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra*:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

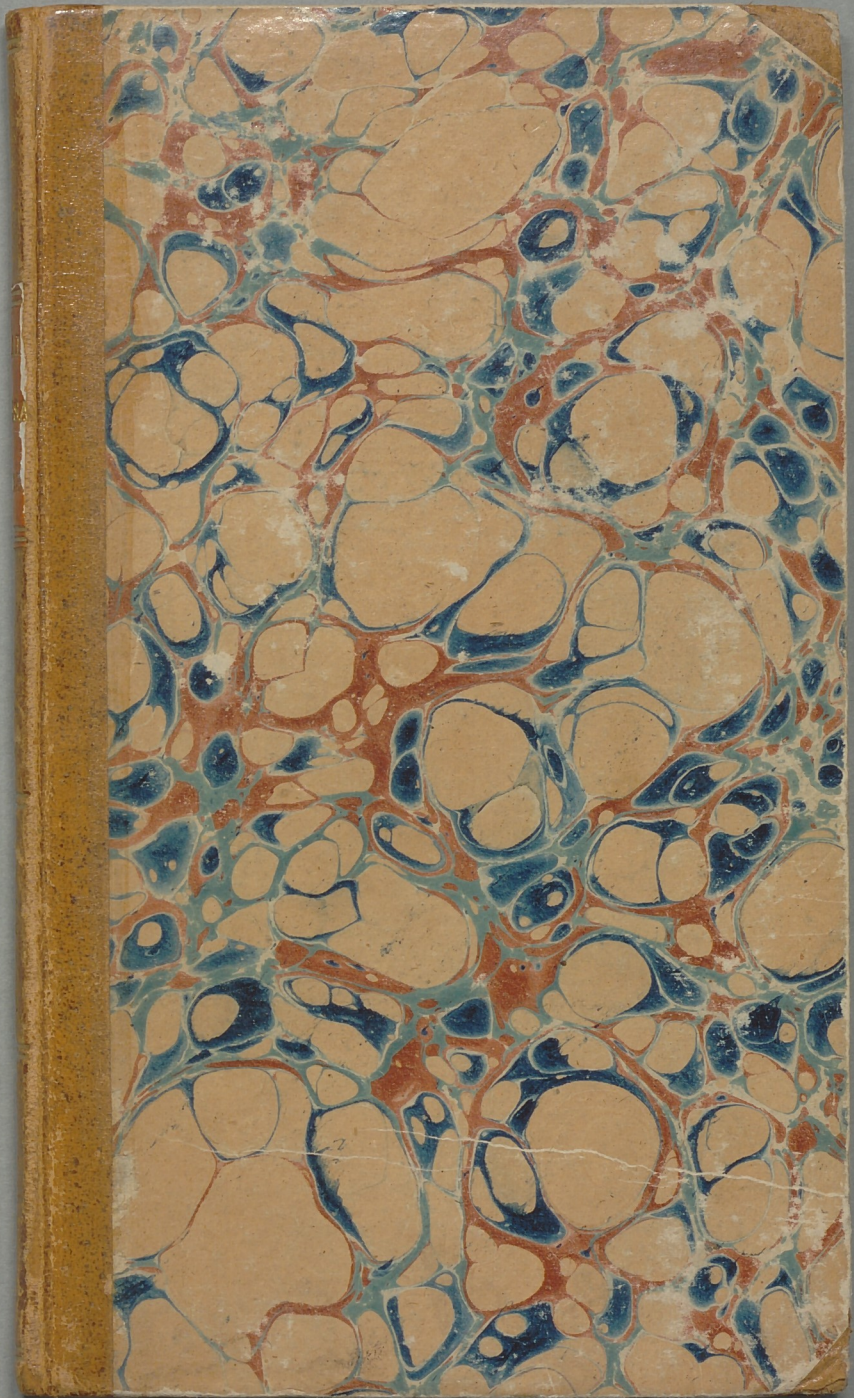
Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

Kongl. Biblioteket.
STOCKHOLM.

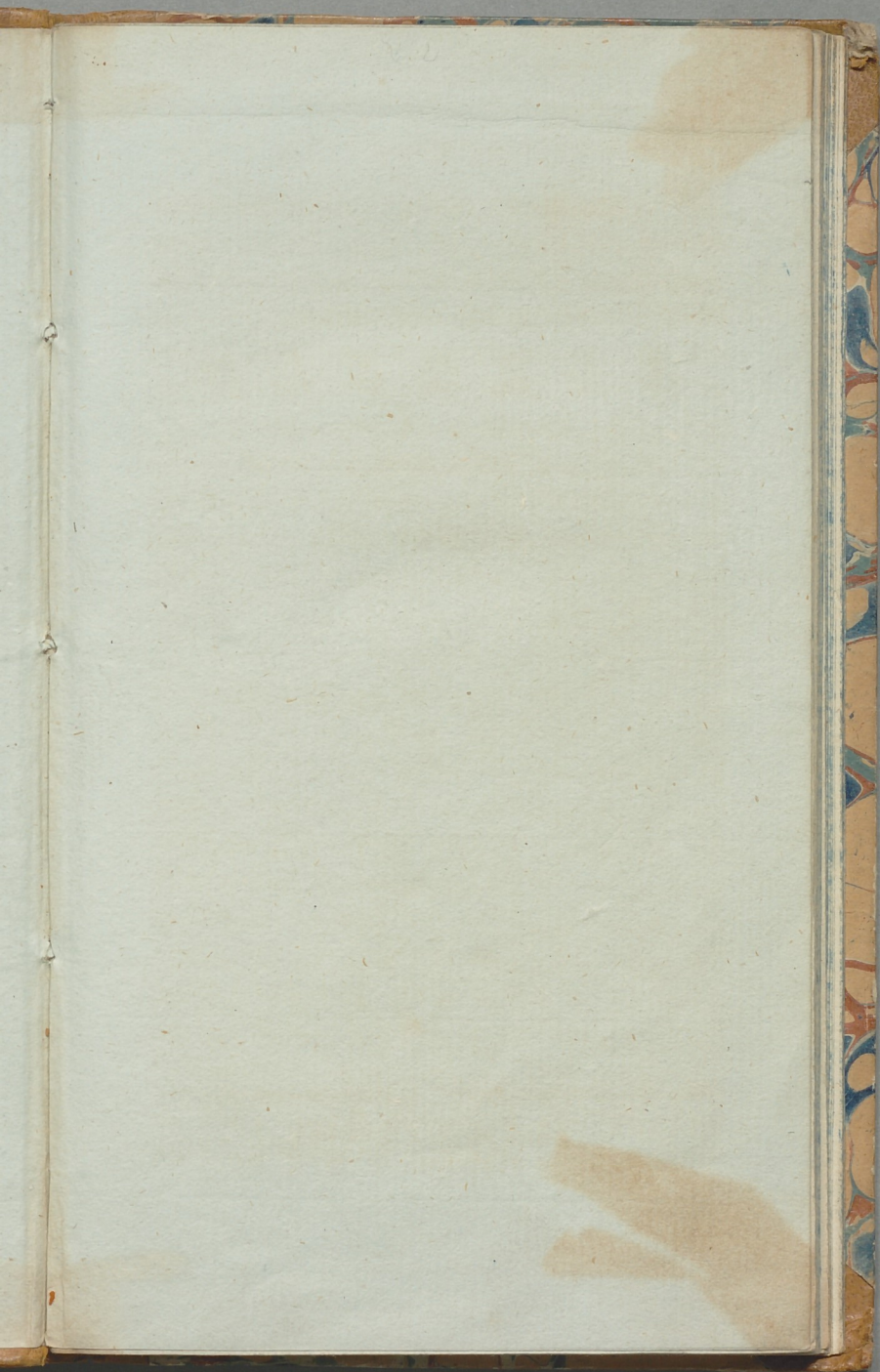
Refor.
Svenska.

Ex. A

Kungl. biblioteket

0 0000 000028813

v. Urge.

Sörfattarens sednare

DALRESA

Nr 1833.

Gammalt och Nytt.

av Otto Sel. von Unge

MUSTERÅS,
på J. G. Björnståhls förlag.

Sedan jag sist besökte denna del af mitt fädrens
nesland, har wäl ingen gladare himmel wisat
sig öfwer detsamma, och söljaktigen blir reflec-
tionen i mina skildrier icke ljusare nu än förr.
Ljuset behåller dock segern ännu så länge skugg-
gorna synas — natten har inga. Striden
emellan godt och ondt är det godas lifsprocess,
fortfarande äfwen under de swåraste sjukdoms-
attacker.

Den werld hwaruti minnet lefwer består
icke af fast land, utan af spridda öar. Men
huru rika äro ej dessa! — och huru härligt
bewisar sig icke andans makt öfwer materiens
derigenom att wi kunna skada aflägsna, en
gång bekanta, föremål såsom hade wi dem bred-
wid oss. Meniskans tankelig är att likna wid
den warma lusten som flyter uppåt; men orden
äro tunga kroppar, och jag känner alltför wäl,
i det jag nu åter har en resebeskrifning mig
förelagd, huru rätt swårt det är, då man skrif-
wer för andra, att inmana sina iakttagelser och
förnimmelser i icke alldeles ogenomskinliga kropps-
gestalter; att (om jag wägar säga det) göra
resans biographi och filosofi till en organisk

mus. — Alle Reisebeschreibungen sind mir
als wenn ich in meine flache Hand sähe,
säger Goethe. Det enda som tröstar mig, är
att Goethe ändock gjort resebeskrifningar.

Det var en hugnelig Julidag som ingot
lifswärme i kropp och sinne, då jag anträdde
denna sednare Dalresa. Genom Släckebo so-
cken, som har godt om härdiga karlar, genemt
Fernbo, som har brist derpå, förbi Arholm och
Fors, förbi kyrkor och prestgårdar, bondbyar
och bergsmansbyar, i ett landskap som, när-
mare Hästbäck, såg helt ungdomligt ut, med
hjärta, ystliga lösmåsar och blanka wattendrag,
och der jag omöjligt kunde tro på sorgernas
saga, gick den muntra färdén, derwid tiden för-
swann likt en sommarlek, till Mosgruswan i
Norbergs socken. Så blef af morgon och af-
ton den första dagen Grusarbetena woro i
hwiila och på alla ängar och tegar war Swer-
ska nationens enda folknöje — höbärgningen — i
full fart. Skratt och solken, hwiita drägter och
Guds gröna jord hörde och såg jag hela dagen.
Jag drömde att det begåfwade Neapolis sel-
sted öfwer Norden, öfwer den korta arbets-
den bland gräs och blomster, och en långtan
kom på mig — det gamla såret gick upp. Det

war någonting söndagsligt wid de tyfsta bostäderna, det war någonting dyligt äfwen ute på marken i menniskornas uppremda sinnesförfattning. Jag tänkte på winbärgningen, på rosenfästen, och jag gjorde en from, men säfänglig önskan, att våra maktägande wille begagna wisa säningsstunder i menniskohjertat för att i den fruktbara jorden fördrifwa det onda med det goda, att de, hwar och en i sin stad, wille befordra det dygdiga genom det glada.

Att undwika repetitioner på dessa förut bemandrade och beskifna wägar är mig omöjligt, af det enkla skäl att jag icke kan undwika det allmänna menniskoödet — ty, mer eller mindre maskerad råder wäl en repetition i allt, så inom som utom oss. Härtill kommer att äfwen Resebeskifswaren måste begagna en terminologi, och all sådan låter tautologiskt. —

Skogssträckan emellan Norberg och Westansfors, der man kastar en långtansfull blick upp för strömmen till det framskymtande Fagersta, och som närmare Wit hwälfwer sig öfwer branta höjder, de så kallade Björnbäckarna, wedelägger blott skenbart den klagan jag hörde af de köpande, att timmer och wed äro dyra artiklar i Norberg. De säljande af allmogen

förstå sällan för eget bästa i stort, endast i styf-
wern för dagen; och för styfwerens skull handte-
ra de sin skog som wore hwar dag den sista.
De äro jemngoda i förstånd med barnen, hwit-
ka, när fadern dör, fröjda sig åt att få nya
släder. Bonden — ware sig skogsbebyggaren
eller åkerbrukaren — inbringar aldrig i sitt huf-
wud något nytt utfäde; han låter sorglöst det
gamla degenerera. Så länge de ej weta att
snålhet är misshushållning, att den är en tiff
både i skogen och spannmålsboden, hafwa de ej
i sitt yrke gjort några framsteg. — Allt som
wi kallades Söderbärke steg naturskönheten i
mått; den är i Bergslagen af en mera under-
hållande och åtkomlig beskaffenhet, än i det hö-
ga Dalarne. Här umgås man dermed i ett
förtroligt tillegnande; der uppe ser man den
på afstånd såsom man ser en Konung. Ett
är låg i afsonskymningen öfwer hela
nejken likasom till en bereckning af det Swen-
ska naturlynnet. Emellan de dunkla molnen,
swäfwande i höjden såsom spegelbilder af de
dunkla skogsmaforna, föllo öfwer det restliga
Wanberget några solblickar ner på Söderbär-
kes prostgård, liksom fyreiden från en fredlig hamn,
liksom en uppenbarelse af en prästerlig hufvud.

Dock, emedan min mening ej är att författa
äreminnen, går jag, i dag, med tystnad förbi
vårt wistande här. Menniskorna wilsa wäl,
emellan de höga bergen, bo skyddade både för
nordanwinden och för sirocco — både för werl-
dens förtal och des berömmelse. — Nedan i
Söderbärke erforo wi på förhand huru, längre
upp i Norden, mången sommarfröjd förstöres i
sommarens bästa dagar. Erädgårdsfruiter och
potatoesgräs lågo brända af frost på många
ställen, och öfwer den resandes wäg föll en flug-
ga, en förkänsla af höstens och dödens inträde
i denna naturkraft, ty här måste desas minsta
steg wara märkbara. Det är ju ingenting
owanligt att man talar om wäderleken, ej hel-
ler att denna försämrar sig, som om polarcir-
keln årligen widgades öfwer vårt land. —
Wanbo och Wanhällen, båda wid foten af det
berg som gifwit dem namn, båda i den
af den löfklädda sjön Barken, böra ^{se} ~~se~~ ^{se} ~~se~~ ^{se} ~~se~~
ras under middagsluren. Wid det sednare stället
swänger sig landsvägen bort ifrån stranden, öf-
wer gräsrika höjder, under yppiga löshwalf; och
då slutligen ögat stadnar på den bebyggda plat-
sen emellan watten och berg, som kallas Norr-
bärkes Smedjebacke, tycker man sig ha intet

mera att önska; den skådelust som lockas beständigt framåt på dessa vägar, gifwer sig ro en stund. Smedjebacken är en vigtig punkt på den inrikes handelslinien; hit nedföras bergwerkens alster, för att härifrån således afgå till Stockholm. Bergen, som här stöta till ifrån alla sidor, gifwa sina skatter ifrån sig, och wänet står till tjänst att bära dem härifrån. Tjefe öfwerallt äro naturens makter på denna lyckliga fredsbot. — En behaglig hvila tillbjöds oss här i ett hus, hwarest lefnadsfrihet och lefnadswett, hwarest enkelhet och umgängescultur funnos förenade under husmoderligt skyddsherrskap, en förening som önskas oftare än den finnes. Denna och dylika företæller, om de också uppfattas subjectivt, hafwa dock en betydelse i det allmänna lifwet, och för deras omnämmande står wäl en författare lifasä wäl till swars, som för en, blott på personlighet syftande, dedication. — Första gången jag wandrade från Smedjebacken åt westerbergslagen, låg öfwer vägen och alla dess omgifningar natten, som föreställer vändligheten, deruti ett öppet öga tjenar till intet. Nu skan huset såsom ett strålande Jehova från Altaret öfwer jorden, och i stället för den mystiska anings- och drömförmågan, som manar

andar att klåda sig, manar döda att gå igen, fattes nu den resandes reflecterande kraft i verksamhet; nu betraktade jag landet såsom en mänsklig possession, hwarest ock mensklighetens olika lotter af törstighet och wälmåga, af slit och lättja lägo helt synbara för min urskilning. — Vid Lernbo, der Gillestjoarna utspruta sin wattenmassa i en, ända till Smedjebacken strängt döserande, strömsåra, upplägges Ludwika bruks-tillverkning för att släpas öfwer land, och när man hör den i bergslagen infödda formannen öppna en mun, i hvilken modersmålet har en förwälfad bredd, tror man sig höra en stämma ur taekjemsjöfarna i hans kärra. Skäggiga och swaremuffiga ansigten, bärande skogens och folkmilans färg, kröppar, likaså tunglystade till utseendet som bergsknölarna bland hwilka de uppwept, äro de wanliga utmärkesreken på dessa jernmänner, som lewa af jordgods ur djupet. Desså har jordytan här foga som bjuder till odling; den är måger och fördrar mycken skötsel på de släckar, der den icke är stenwandlad. Det wanliga bondmaneret att tillreda åkerjord inom bergslagen är medelst skogswedjande — en stor gånväg för att få ihop några skäppor foru, men en likaså förderlig för skogswerten,

använd merändels utan urfsilning af jordmå-
nens beskaffenhet, ty när sågo wi bönderna följa
en ledtråd af rationel hushållning? Afwen de
bästa, de som wäcka något serfildt intresse, stå
dock på den högre punkten mera såsom blotta
naturproducter, än genom egen förnuftsverk-
samhet, och komma ej längre än dit en lyckli-
gare slump har fört dem. — De stora bru-
ken, hwilka mer och mer arrondera sig till en
bruksaristokrati, hwarom förlagda bergsmans-
hyttor och bergsmanshammare vittna, arbeta
så mycket de kunna för ett bättre hushålls-
stånd hos deras underhafwande. Men dessa
dyrka ännu elden; de äro wildar i ekonomi,
och alla nya erfarenhetsrön, om de ej under-
stöddas af maktspråk, finna i början den gam-
la folktron otillgänglig. — Afwen denna resan
besökte jag det fredliga Persbo under Hilleklint,
som wäl icke har någon fjällnatur, men hwars
afwägda höjd öfwer wattenlinien, dock gör ett
intryck på föreställningen då man kommer från
det släta låga landet, som bergskarlen kallar
Kuinboland och Dalkarlen, signifierar, ut an-
för; då man följaktligen mäter bergen med
kullarnas måttsock. Östa faller snö på hjesan
af Hilleklint då nere i dalen är sommarvarmt.

Att beräkna ett ställes klimatbestäffenheth endast efter dess polhöjd, skulle gifwa lika så många mistag som att beräkna en Swenskt herres patriotisme efter den plats, han bekläder i staten. Bergets nedersta affättning genomskäres af samma jernmalinstreck, som i grufwor af varierande qwalitet torde kunna följas på spåren snedt igenom landet, från Gestrifland långt in i Bernsländ. I siven magnetiska skärpningar träffas härstädes. Några geognostiska curiosa kunde måhända och anföras från denna neiden, likwisst inga af de naturkunnige förut obekanta materialier för deras theorier. Ett fålt af rötter och trädstubbar som funnits några samnar under jordytan, hör wäl till factiska bewis för en ytförändring; men om denna warit blott tillfällig och partiell, eller ett moment af den sista telluriska bildningsakten, det läwer icke så skrifwit på stubbarna. Geologien har sin historiska skrift, som uppgräfs ur jorden; men — ehuru all wetenskaps gränser flyttas ut i en allwidare omkrets — månne ej denna historia, såsom all annan, förlöper sig någon gång inom sagans och traditionens tomta, kaotiska rymder? — Wägen från Ludwika förbi det strömonsusfåde Landfors till Persbo mågtade wi icke att

färdas annat än gående; och liknande ett par
steppsbrutna, anslände wi till det goda herberget,
der den namnkunniga politiska martyren Boethius,
n. b. i sitt conterfej på väggen, sänder ett par
mörka spörjande ögonkast mot sina frisinnade
och oförderfwade afkomlingars fremmande gäster.
Emellan Ludwika och Grangärde stretade wår
dragare i de swåraste backar under hela resan.
De utsigter här öppna sig öfwer berg på berg,
som förwinna i blått fält, öfwer wikarna och
sjårdarna af sjön Wesman, ur hwars femtis
famnars djup ön Sollen reser sig mörk och hor-
tande likt ett gammalt wikingafäste, må wäl
wara i det Norska maneret. Man känner in-
om sig huru det kostat arbete att skapa ett så-
dant land, och att menniskan, som tycker sig rå-
om jorden, der denna är en beqwämlig träd-
gård, har ganska litet att säga ibland naturens
kämpagestalter. Behodda ställen är det ock långt
emellan. Brunswik, Sörwik och Norrwik heta
de förnämsta, om icke de enda; och affides från
vägen finnes wäl knappast utkomst och utvinn-
me för andra än wilddjur, till hwilken klas
hästarna öfwen närma sig, när de, såsom i Saks-
näs socken, gått länge öfwer gifna af all men-
niskowård på sommarbetet. Man skulle ej tro,

wid åsynen af de grå nedröfka stugorna i ett
Strängårdes by, de der ha litet att skröta af
framför flumbyarnes porten, att luxen inrotat
sig hos deras innewånare. En bonddräng och en
bondpiga i Strängårde låta ej nöja sig nu för
tiden med mindre än en half herrskapsdrägt,
nemligen med den hälften som wänder sig utåt.
Sådan är bondluxen att den tar bort det som
borde wata och lägger till det som är öfwerflö-
digt: örenlighet och präal utesluta iefe hwarandra.
Att twätta sig wore wida bättre än att kläda
sig grann. Det sednare gör, efter en kort pa-
raderingstid, fattigdom och bedröfwelse. Jag
minnes nu ingen dårskap som hänwisar på en
sådan brist af själ, af inre egendomligt lif, som
denna täflan i Drapperingskonsten; den är en
asthenisk dårskap. De s. k. bildade claserna
borde bewisa sin bildning med att sätta sig öf-
wer detta toillettslafveri; de som också i natu-
ren hafwa lärt känna en lärobok, borde finna det
både syndigt och skamligt, att i ett land der denna
boken talar ett så enkelt och högsinnadt språk som
i wårt, göra sig till marishetter på en costum-
bal. Det är en tortur att se huru mennis-
skan, ännad att endast med wingad fot widrös-
ra stofter, lägger sig ned deri med hela lekamen.

Fyllerilasten, som här går i spetsen för alla andra, är en sådan förnedring och jordfästning och fullbordar att beröfwa böndrängen den fyrk, han fick i behåll wid equiperingen. Grängärdeskarlen arbetar dugtigt och super dugtigt; men det är på en punkt allenast som dessa slesnier träffa tillsammans; sedan går det förre i aftagande när det sednare får öfverhand. Bränwinet, förr ett Regale, är nu ett Uni versale, och ibland författare till den stora helsweresmachinen kan Grängärde uppvisa några likaså digra som deras fastäger — stora bränwinsfabrikörer, hwilka rikta sig af syndapenningar och mot hwilkas giftfokning presterkapets motgift är en förspild möda. Sjelfwa kyrkobyh är ej förskonad för en dylit Basilisk, gerom hwars inwerkant folkets både seder och språk mer och mer stöta på bestia, ty språket, som är tankens verktyg, antingen bildar sig eller brutaliserar sig med denna. Kanste är det dock i skratt och i gråt, i de högsta tonerna af människans glädje eller sorg, som hennes kulturtillstånd påtagligast framträder. — Wi nödgas här fullända torturen, och återgående från folhder till orsaker, också bland orsakerna till sedligheters förfall räfna den allmänna Uppfostringens allmänna wanwård, här såsom i hela vårt land.

Hwad enkelta menniskwänner uträtta för densamma har ändock icke kraft och werkan, så länge deras företag stå isolerade, omgifna af barbarismen. Ty det heter: "den som ej är med mig, den är emot mig" — det som ej göres för humaniteten, göres för barbarismen. Dessa enkilda uppoffringar förefalla mig som några små oaser i öknen, öfwer hwilkas unga wegetation denna kastar sin sand från alla sidor; eller som några ljus i natten, dem natten gerna wille krama ihjel, men som derigenom sättas i en ännu skarpare contrast till mörkret. Regeringen böra wi icke nämna då wi tala om den allmänna uppfostran, ty regeringens nit på denna wäg stadnar wid de Akademiska lärostolarna. Låtom oss icke skåda djupare bakom detta förhänge! Wi inskränka oss här till Scholmästaren i Grangårde, en gästwa som war gifwaren lif, och till hans skolrum, der ett menniskospår swärligen står att upptäcka. Att Christendom och till Christendom rigtadt förnuft saknas hos mera än en af det heliga läroembetets medlemmar, är icke så alldeles oförklarligt om man besinnar att de examinerande herrarna sjelfwa — wäcktarne på Zions borg — göra mera anspråk på minneslärdom hos examinandi, på en täckmantel of-

wer tomheten, än på den helige Andes gäfvor. Deras interesse för den goda saken är temligen tvetydigt så länge de låta sina bannstrålar explodera snarare för fel i den latinska mesan wid prestexamen, än sedan för fel emot embedets anda och helighet; eller så länge de icke gå mera på djupet med den inre renlärigheten, än att, såsom correctionsmedel, sätta nya klutar på ett gammalt kläde. Om det finnes en absolutisme, så finnes den rättmäteligen endast i Tio Guds Bud — icke i ett scholastiskt opus operatum, derivéradt från munktiden och som snarare förer oss tillbaka i Påfwens armar, än emanciperar oss derifrån.

År 1826 genomlode jag Grangärde; år 1833 hade jag tid att localisera mig. Man winner genom resor en takt att vara uppmärksam på allt, att bruka sina sinnen. Men detta är icke nog: man bör stadna och undersöka, icke blott skjuta i flykten. De fördomar hwilka följt oss från hemmet, der wi sjelfbehagligt drömde oss en werld innan wi tittade ut i werlden, spela oss många streck, om wi ej sätta tålmoder att granska emot lättfärdigheten och beqvämligheten att antaga. Man lär icke känna människorna, förr än man lärt att känna sig sjelf, att regera

sig sjelf. Men denna regeringskonsten är swårast af alla. Att hålla sitt omdöme så fritt från allt partiskt, som naturen är fri från allt maniererad — se der en konst hwars innehåll är swårare att finna än des namn att uttala. — Saphyttan, en af de tolf hyttorna i socknen, war min station. Sammansöst af obuggen gråsten, såsom alla gamla bondhyttor, ger des crater ett litet skådespel af en sprutande vulcan när lusten mörknar mot natten. Hästberget, icke långt härifrån på gränsen mot stora Tuna, är märkbart för sin grönsikhet, sin herdelika omklädning och sina, öfwerst på hållarna, inhuggna namn, hwaribland det äldsta som kom för mina ögon war af 1708. Så litet behöfs det för att föra menniskans tanke tillbaka i tiden, ty der är bewandrad wäg — framt för återstår den att bana. Man öfwerfådar härifrån Larssjö Bruf i Tuna, samt många små sjöar, bland hwilka Grangärdes Kyrka synes befinna sig på en grönsäckig flottbro, och hwilka likna sig att wara lemningar af den fordom högre stående Wesman. Att en motsatt sida foro wi strandwägen ned till byn Grytånge, hwarifrån, på en lång sträcka, ingen annan wäg finnes än öfwer de i träde liggande

B

åfvertegarna. Öfwer allt stå höga berg såsom
 blå dimmor kring synomkretsen — man ser med
 möda hwar jorden slutar och himmelen börjar;
 öfwerallt ljuder ett echo af naturpoesi, hwaraf
 denna min beskrifning blott är en prosaisk öf-
 werfättning, nästan så swår som från de gamla
 clasikerna; och med samma förbluffning som
 man uppväckes af en grötslef, efter att i dröm-
 men ha lefwat af sol- och månnsken, wäkes främ-
 lingen här från sina inbillningsfoster — herdar
 och nympher och lustiga wareser, hwarmed han
 befolkat landet — af desß werkliga innewånare, lika
 råa som den osmälta malmen wid deras hyttor
 och mera i analogi till näfrättens förflutna tids-
 ålder, än till den moraliska och borgerliga lä-
 gens och hysningens. Är det möjligt Stänke
 jag — och jag har tänkt så wid många till-
 fällen — att detta tröga slägte leder sitt ur-
 sprung från det lätta, kokande Asiatiske blodet?
 Lika möjligt förmodligen som att den steta gla-
 cieren på fjellens spets war fordom nere i dalen
 ett spelande watten. Den wäg wi nu foro
 emellan Sunnansjö Bruk och Näfsåla war en
 ytterligare figurlig påminnelse om folkcharacte-
 ren; den war nemligen en aldeles obanad wäg
 öfwer stockar och stenar, stundom mera liknande
 en ruin af wäg och stundom afbruten af obe-

arbetade mellanbalkar. Man behöfwer ej hata
menschligheten för att göra denna jenninförelse;
man kan knappast undgå att göra den, om man
har deltagande för sina landsmän. Wi haf-
wa hos oss icke tänkt på något sällskap för folks-
bildning, bara för djurförädling. Wi lemna den
förra åt våra smorda, och sålunda torde wäl
våra barn ändock komma att afundas deras
fäder. Första wilkoret för själsodling är att
menniskorna upplystas ur deras timliga betryck,
i stället för att, det politiska jennwigtsystemet
till heder, tryckas djupare och djupare.

Efter en wänlig stund nedanför det af wäl-
dig lösskog förhärligade Saxberget, bjöds oss
wid Björnhyttan en ny hwilo- och rastestund,
som likwäl icke sträckte sig till näringswerkty-
gen. De ringa wattendrag som drifwa många
bergslagens hyttor och hamrar göra dock skada
understundom, när de affätta wår och höst-
flöden, uppsamlade i bergens fördjupningar, fö-
rande brüksidkarne dermed till minnes, att na-
turkrafterna wäl låta begagna, men icke för-
slafwa sig. Wid Grängesberget, ett af de största
malmsält i riket, stod åter die flache hand,
som jag citerat efter Goethe, affräckande emel-
ian pennan och papperet. De wida dagöppnin-

garna i de äldre grufworna, hwilka — aldrig brutna efter någon beräkning och plan — se ut att vara naturens egna verk, hafwa romantiskt wilda partier, hwaruti mångfärgade klippstycken och mörka håligheter ligga huller och buller; och boningshusen tycktes mig hwarje ögonblick stå färdiga till en underjordisk resa, med träden som blomstrade och menniskorna som gladdes ikring dem. Ut Norden ser man här ifrån de höga säghällarna på andra sidan om Wesman; åt söder in i Hellefors socken af Drebro län, wid hvars gräns ett af de stora gjutna konsthulen sätter det mångarmade wasseruppfodringsverket i rörelse. Man gör en liten konstresa inom denna omkrets, som i teknologiskt hänseende är att studera, äminstone att beundra — det tredje finnes icke så wida man icke är född i Grangärde.

Återkommen till Sunnansjö, hvars watten kommer från wildmarken, Säffen, och talar des språk i brusande, mörka forfar, tog jag här ensam in på wägen till detta Säffen, eller Säfsnäs, som är ett obekant land till och med för grannarna i Grangärde, men som ingen kan glömma, hwilken en gång besökt det. Desså syns det på blicken då man återkommer

från denna broder till Serna — kanske ännu mera på åfdonet. Wägen dit upp framter alla möjlige hinder, och att ej lyfta sitt öga ifrån den är rådligast. Wid Lofors och Norhyttan öfwerfor jag strömmen icke utan fruktan att fara uti den; sedan har man fram till Fredriksbergs bruk, som anlagt och länge ensamt hållit denna wäg wid makt, än hedar med gropar och rötter, än gungande mosar med wedervärdiga kastelbroar, än stenbesädda och spårige backar. Hälswäges från Grangärde ligger en finnby, Skattlösberget, öfwerst på krönet af ett skogigt berg, der åskådaren på afstånd omgifwes af andra berg i en orubblig ringmur, hwars högsta, mest afägsna flintar tillhöra Tuna, Floda, Gagnefs och Hellefors socknar. Här i finnbyn är hästombyte; och, ehuru uppehållen deraf, tillbragte jag afstund den ej otrefligt och åt wist så godt som på Gästgifswaregårdarna i Småland. Bondgummans wisthusbod, eller, som det på Dalmålet kallas, Härbrä, behöfde sina fyra stolpben för att bära sitt innehåll, med en del hwar af jag hade tillfälle göra bekantskap i gäststugan. Sådan wälmåga är dock länge ifrån allmän; men det goda hafwa dessa skogsstrakter med sig, att — så sällsynt det än är att bonden

samlar förmögenhet, så sällsynt är det dock att fattigdomen blir lika utvecklande som i backstugorna på våra slättbygder. En hwar renen är för lappen, är geren här för den fattige; hon föder och kläder sig sjelf och sin egare på samma gång. Att Vermland förser hela Westerdalarna, för ett ganska lågt pris, med hafre, som också duger till annat än hästbröd, torde derjemte så intagas i betraktelsen. Jag lemnar den sarsen orörd, att åkerbruket och civilisationen, att jordens och människoslägtets odling väcka hwarandra handen: måhända af en dunkel sympathi för det äldsta naturlifvet, der inga konstiga medel behöfdes hwarken för kroppens eller själens välfärd, har jag dock ofta tänkt både om vårt åkerbruk och vår civilisation: man har ej snille derfore att man är galen. Sinnarne, hvarom vi talade, hafva ej hört till den fattiga cläsen, ty skogen, som förut varit ödelad och den de behandlat med en werklig gernatur, har gjort dem till fordringsägare i brukscontoren. Nu, på egen föranledning, så de, emot skattläggning, afskifring eller utbrytning ur den gemensamma skogen, och derwid uppstår den sårprisen, som gjort att flere redan, med ånger öfwer besvärsmåler, sålt sig till bruksunderhafwande, att dem tilldelas såsom

egna lotter de närmast liggande skogsfält, dem de redan ha affördat. Och att wänta på en ny generation af användbar skog, dertill förslår deras lifstid icke. Samma förhållande som jag här oämmandt eger rum öfwerallt i Dalarne, der jernwerk finnas. Den tilltagande fattigdomen, hwartill orsaken, jemte den allmänna, äfwen kan vara, öfta nog, en personlig, twinggar bönderna att blifwa vasaller; och det är nogsamnt bekant, att icke alla nådiga Herrar, kanse ännu mindre de nådiga herrarnas fogdar, frukta, såsom Konung Alphons, mera för folkets tårar, än för fiendens swärd. — Skattlösberget, ehuru till namnet en finnby, är likwäl så fullkomligt swenskt, att icke en gång den preoccuperade inbillningen kan upptäcka något annat, hwarken i byggnadsfätt eller i byfolkets språk och seder, ty i båda fallen är finnstammen härstädes utgången. Till och med i de längst affides belägna finnbyar inom Sässens församling är den nu mera icke oblandad; och äfwen i dessa byars rökstugor finnes blott någon enda gubbe som talar en förderfwad finnsta. Nomina propria, såsom Kunnis Per, Pigas Jan o. s. w. gifwa likwäl en anwising, ännu i dag, på dessa Colonisters moderland, om hwilkas inflytning till Sverige historien upplöste

sig för mina öron i sagolika, sins emellan mot-
sägande gifningar. Om någonting wildt ligger
i dessa skogsfinnars lynne och lefnadsart — t. ex.
mödrarnas liknöjdhet att låta döpa sina barn
förr än dessa på sina egna ben kunna prome-
nera till kyrkan och prästen — så torde denna
wildhet vara likaså mycket en character af lo-
calen, af den omgifwande naturen, hwartill de
besinna sig i ett krigstillstånd, som ett inventa-
rium ifrån Finnland. — Ändteligen, sedan qwälls-
skynningen långt förut inträdt i stugan, inträd-
de också min skjutskarl, nyss hemkommen från
ett ställe i skogen, som han kallade Botåker. Så
borde wäl alla de människoiden heta, hwilka må-
ste letas i skogen; de skulle vara tjenliga till
correctionshus, om yttre penitens hjälpte för hjer-
tats förderf. — Nu började nattfärden, upp-
lyst af några Julinatts-stjernor, höga, flamman-
de rosor, som syntes swäfwa på grantopparna.
Natten är en romanscen; den gör allting gi-
gantiskt och derjemte nebulistiskt. Genomrökt
af en nyligen afläckt skogsbrand och efter ett
par gångors uppehåll wid eldar å sidan af wä-
gen, dit jag inbjöds af ropande förbönder, hwil-
ka så hämnade sig på den dimmiga falla nat-
ten och hwilkas skuggor mot eldslågan på ett
fantastiskt wis påminne mig de hedniska offer-

festerna, anlände jag till det första af de s. k. Fredriksbergswerken, nemligen Ulricsberg. Det war härifrån jag, wid återresan, fick en skjutsbonde som kallade den första anläggaren af dessa werken en inkräktare, dermed uttalande ett ord på hela Säsfallmogens wagnar. Denne inkräktare — Sebastian Grave war hans namn, och hans, under bruksanläggningen, antagna devis war: sit grave — har likwäl fäderneslandet att tacka för en folkökning af öfwer 2000 personer på en local, som före år 1721 hyste blott några eländiga sockenlappar, knappast tillhörande menskligheten, samt för flere tusende skeppunds winst på handelswägen, på Göteborgs jernwäg. Han war således en inkräktare, men i en wida bättre bemärkelse än min skjutsbonde menade. Han inkräktade åt menskligheten — icke ifrån densamma. Man kan säga att han skänkte Säsfnäs socken, då för tiden endast en utmark under Näs, åt Swerige; och om äfwen des då warande horders wilda frihet gick derigenom förlorad — hwaröfwer deras descendenter icke bättre förstå än att beklaga sig — så är dock hwarje deras approximation till mensklighet, i andelig eller lekamlig måtto, Graves förtjenst. Ända tills efter år

1821, då en hundraårsfest firades, egdes Säf-
 näsverken af denne märkvärdige människens ef-
 terkommande; och då så många herremän skada
 med stolthet sitt värde i sina kuskar och betjen-
 ter, kunde väl författaren, för att roa sig med
 en antithese, så göra sig stolt öfver sin här-
 komst från en märkvärdig man, utan att der-
 före taga i försvar en stolthet som lånas, och
 med god mine lånas af yttre anseende, när
 det inre allt verkligt värde och derpå grundad
 själfaktning saknas. — Du äro Fredriksberg och
 Gravendahl, med alla dithörande anläggningar,
 i främmande händer; nu äro icke heller de un-
 derhafvande sina patroners barn: de känna den
 främmande handen och ångra sina synder mot
 Graves minne, mot inkräktarens, till hvilken
 deras misshägenhet var i märkligt afstogande
 under en ovanligt god förvaltning. Den sto-
 ra posektionaten bör se sina affärer i stort, för
 att ej låta snålheten bedraga wisheten. Snål-
 heten sår i mager jord. Dottra är en förutsä-
 gelse för framtiden sådan som denna wisar sig
 nu öfver Säfнас socken. — Om jag skall stå
 till ansvar för dessa yttranden, blir det icke in-
 för enskilda personer, dem jag ej känner och
 dem jag ej utmanat; det blir inför min egen

dom i fall jag mistagit mig om den opinion
bland Säsfnäs brukspersonal hvaras då och
då ett undfallit mer eller mindre tydligt uttalade
ord föll i mitt säll.

Om Prestgården, som vaktadt sina inskränkta
dimensioner, knappast får rum på den fullriga
berghällen, hvarunder Säsfnäs sänker sig trapp-
steg för trappsteg, öppnade för nattvandraven
en gästfri port. Kärran var till det mästa med
endast för kappsäckens skull. Nu när dags-
huset kom och dermed den lugna besinningen,
återsåg jag min barndomsdröm om Sebastian
Graves land reducerad till verklighet. Fantasi-
en är dödad så snart man skadat sin dröm-
bild in väge; då löjan är lyftad tillslut för
rollningens värld. Pastorn i Sässen är en
sorts fältproffs. Jag fröjdar mig som en på
vårbetet ursläppt kalf då jag någon gång kom-
mer så långt som till Norr eller Söderbärke.
Detta hans yttrande citerar jag, ty det uttryc-
ker bättre karakteren af hans wistelseort, än
min beskrifning derom. Det så skulle en sam-
ling af dylika citater i folkspråket wara en
natur- och människo måtning; de skulle wara
sådana inhemskt mot Characteristica, som
främlingen icke kan calculera sig till och hwilkas.

effect med inga omskrifningar kunna återgifvas. Den rätta idén om ett land — jag wille nästan kalla den idea innata — får ingen, förr än han der blifwit hemmastadd. Således will jag ogärna gifwa mina betraktelser annorlunda än blott förslagswis. — Säfskarlen, sådan han än någon gång kan finnas i sin ursprunglighet, liknar sitt land; han är ett fjällbarn, han är en man för sig med alla sina odugder, bland hwilka ingen wäckte mera mitt löje och mindre min harm, än hans behändighet att, på sina färder utsocknes, fouragera sin häst öfwerallt der han kan bruka sin lie på slogen, eller sin grabbhand på hässan. Detta sribytaredraget har han i behåll sedan den tid då landet war en stor allmänning, och preoccupationsrätten gällde. Till hans beröm må deremot nämnas, att han är den nödlidandes broder, att han gör skam af den rike, hwilken är fall för en nöd som han i egen person aldrig lärt känna och hos hwilken barmhertigheten, i stället att ökas med ökade tillgångar, liknar ett hjerta som slår alle mattare och mattare slag till des det qwaswes — af fett. — Jag tillbringade en söndag i Sässen, således en betraktelse och bemärkelse dag äfwen för folkets hwila. Men hwilken bär

alltid arbetsbestämdhetens färg. Kyrkan, denna symbol af ett andeligt samband äfwen med wildmarkens barn, bewaras af ett wackert plåttag, men är för öfrigt en anspråkslös träbyggnad. Den ligger högt såsom en föreningspunkt för korporna derinunder. Dit kommo några Sinskor i brokig kläddbonad, men med fula fötter, öfwerträffande påfågeln på båda sätten. Pastorn härstädes är en alldeles ensam kyrkans tjänare och andelig man. Och mycken anda måste wara honom bestämd, om icke i längden hans tjänstgöring skall kännas såsom ett handtwerk. På sina sockenbud är han underkastad verkliga straffager, som kanske ej estergiftwa en missionärs. Han bor i det höga, som jag förut har nämnt, och detta i dubbel bemärkelse. Den dagliga synen, han har under sitt fenster af mörkt glaserade rökstugor — på hwilka de fordna skottgluggarna nu lemnat rum för glaseutor och som, ehuru byggda likt säbställen, dock äro endast bastarder af de gamla sinnpörtena — drager nog, mellanåt, hans goda humör ner uti djupet. Fredriksbergs bruk, som ifrån början war stambruket för alla i Sässen, och hwartill det närbelägna Annæfors hör såsom Annex, wisar på afstånd sina röda tak och sckickar ho-

nom med sina hammarslag en inbjudning till förströelse. Här är man ej tröttad af gäster. Strugan hwaruti Grave bodde då han bekämpade och öfverwan menniskornas och naturens förenade motsträfwighet står ännu qwar i sin bräcklighet. Wi hafwa i våra dagar läst om ett humaniseringsförsök med djuren i Noachs ark; någonting sådant war äfwen Graves förhafwande, och den population, som stred med honom om sina faders jord, blef till en del, redan då, just genom striden införliswad i den bestridda ideen. I sagan förwandlas stundom menniskor till björnar och warulfwar. Det sagolika häri rörer blott formen. En motsatt förvandling, en tillbakawandling, möter kanske större hinder i marmorpalatserna än i Söfskarlens hydda.

Bland Söfs-landets egenheter böra, i klimatiskt hänseende, deß wäntar icke förtigas. De sades wara så godt som inga, d. w. s. att öfvergången från snöbetäckt mark till gräsbetäckt är hastig och utan fram- och tillbakawackling. Socknen är belägen på landshöjden; wattendragens lopp härifrån i alla wäderstreck, både åt Dalelswen, Wenern och Malaren utwisa detta. Hwaruti man skall söka orsaken till

Denna beständhet i årstidernas werling, som är ett climatiskt förerråde, ligger utom min kunskap — måhända i detta höga läge, måhända i denna naturkrafternas mysticisme dit de menliga wetenskaperna icke ha funnit en ledtråd. I den tomta rymden, som wi kalla den, äro naturens krafter andekrafter; under vår analys äro de kroppskrafter. Några stora watten och några själl finnas icke i Sässen; men hela socknen är en så till sägandes, af djupa mosar och sjöputtar genomdränkt bergkörtel, eller — om wintern — en stor snölävin, hwaruti både hästar och folk röra sig på de uppehållande skarbagarna, ett slags snöwingar på fötterna. Skogen är på hela denna yta afkolad minst en gång sedan brukens anläggning; sällan står någon uråldrig fogsjätte qwar bland det nyare slägtet och höjer sin krona deröfwer såsom wille han skåda utåt de fjerran bergspetsarna. Icke långt ifrån prestgården kände jag dragningskraften af en sådan bergspets, nerifring omgifwen med en pallisadering af afbränd småskog. Den kallas Solberget; men detta är ej Alhambras solberg. — Hwar ho härifring 2000 menniskor? tänker den främmande, stående på en plats derifrån ingen enda menniskoboning är synlig. Och likwäl

torde denna folknummer ännu kunna ökas, ty wid bruken är tillgång på arbetsförtjenst och i skogen återstå för nybyggare många fläckar till odling, ehuru finnarna redan tagit för sig de bästa. Afwen på det rika förrådet af barn som jag såg både wid smedsstugorna och i kyrkan, der de kunna vara sina föräldrars läromästare, märkes att Sassen ligger under vegetationslinien. För att gista sig afväntar Säsungdomen ingenting annat än den giftwyrna åldern, och lägger årminstone icke morgondagen till börda på den dag som är. Men så lägger den icke heller den sednare till grund för den förra. Svårt blir det och för mångt äkta par, när det skall taga sin bärning af jorden directe, att samla så mycket ost och smör och så mycket kummin till afyttring på Kreaturshög tiden i Christinehamn, att det icke förfaller till riggarepåsen. Men en förundransvärd lifskraft har detta folket — och så är det i hela Dalorten. Med den magraste föda behåller både mannen och qwinnan en arbetsförmåga, och deras utseende är merendels bättre än deras näringsmedel. En god hälsa följer de flästa i grafwen, då icke swält eller brännwin fått alldeles öfwerhand, och en bruksläkare här skulle

wara i samma förhållande till de aflägsset boende, som presten är det inom många församlingar: de weta att dö förutan sådana herrars tillfallande, såsom de wetat att utan dem lefwa.

J queun af en caravan från Skattlösberget och andra Grangärdes byar, hwarifrån folket, en eller flere gånger om året, besöker kyrkan i Sässen för ombytes skull, besann jag mig, en måndagsmorgon, på återvägen längre ned till den bebodda werlden. Det är nog att en gång i sin lefnad ha varit i Sässen och sett spåren af elementernas kamp; och jag skulle nästan tro att man ej behöfwer fara längre än dit för att kunna imaginera sig all möjlig wildhet i en naturmålning. Gravendahl isynnerhet lär vara omgifwit af en verklig naturbarbarisme. Att ingen banad wäg leder åt denna sidan och widare öfwer åt Wermland, synes mig en försummelse. Ty om ock brukscajorna ej wilja bekosta en sådan för Sternes idle och sentimental Travellers, borde de dock göra det för att hafwa en wäg till bruksfolkets kornbod. — J Grangärde fick jag till skjutspojke ett exemplar af des Allmoges stupiditet och sterilitet, som kunde låta höra och se

sig för pengar. Hans hederwärda namn lät ungefär som Per Carlsa, eller Lars Persa, eller något dylikt, ty en sådan femenin ändelse undergå härstädes Karlmannen. Afwen i det ohyssade, snart sagt otidiga, språk, som i bondstugorna råder mellan barn och föräldrar hade denne brutus kunnat tjena till ideal. När jag slutligen wid Saxhyttan såg den sata landsmannen flaxa tillbaka till stogen på sin Bucesalus, blef jag helt lätt om hjertat. Sedan man sett en myckenhet af länder och menniskor pläga individuerna förswinna för minnet i species; men denne Grängeslunsen står ännu med hela sin personlighet på min inre promemoria.

När en menniska, efter förlopp af år, återkommer till en ungdomsbekantskap, forskar hon efter sitt fordra jag i sitt närwarande. Det är wid sådana tillfällen hon liksom tar märken på tidens gång. Med mera utförlighet än förra gången wore jag nu i stånd att redogöra för vägen till Floda. Man will ock rätt gärna afbildade för sina förtrogna — och läsaren är ju författarens förtrogne? — det som naturen afbildade för oss. Hwarje liflig erinring af resan öfvergår nästan till wana, och wanan werkar oftast utan att weta eller wilja det. — På

andra sidan om Nyhammars bruk igenkände jag några belägenheter; människans hela sensus söker, wid wisa tillfällen, att gå tillbaka i ett förflutet tillstånd, och hon känner derwid, att den tid som flytt är något helt annat än den snö som smält. — På hitsidan Dalelswen i Skärbergs säbodar, tillhörande ett helt bylag, träffade wi pastorsfamiljen i Floda och njöto med den ett pastorage. Hwarje pastor i Dalarne disponerar ett säboställe, och i den allmänna ekonomien äro dessa ställen wida mera än bihang till bondens gård uti byn. Sammal häfd är den enda fasta på säboden, som des innehafware äger; men denna är här tillräcklig. I sednare tider har det händt, då bondens hushåll blifwit för stort, att en fraction deraf occuperat säboden såsom stadigwarande hemwist, och på detta sättet lærer wäl efter hand säbolägenheterna förändra natur, upphöra såsom blott periodiska bostäder, hwarigenom den tids spillan kommer att undwikas som fram- och återflyttningarna mellan flere posejtioner nu hafwa till följe. En prestman i Dalarne har ett stort fält att werka på, om han will, äfwen såsom ekonomisk rådgifware. Jag öfwertrygades

derom wid åsynen af familjelifwet wid fäboden, der den ifrågawarande icke hade upphört att vara en lärare bland sina lärjungar. Då presten och sockenboerna sätunda lefwa tillsammans flere dagar i hwardagslif, träda de i ett närmare, ett allting menskligt mera omfattande förhållande till hwarandra, än då de, såsom hos oss, umgås endast i socknestugan eller wid gästbudsbordet. Dalkarlen har en varm känsla när intrycket en gång hinner igenom barken; han har för det rätta ett öppet sinne, jemte förtroende till sina prester; men allt detta uppbländadt med fördomar och med gamla wanor, som blifwit en folktro — en blandning af förnuft och oförnuft, icke lätt att åtskilja i sina båda beståndsdelar. Det strider icke mot prestens andliga embete att bruka denna werlden, eller att lära andra bruka den på ett förnuftigt sätt, ty allt förnuftigt är andeligt, ty hwarje sanning som menniskan gör till sin sluter sig till hennes religiösa sfer och är en Gudstjenst, så wida förnuftet i och för sig sjelft är en Gudomlig uppenbarelse. Den som tror sig om att werka på menniskorna bara såsom andewäsenden, skjuter i wädret, och träffar icke en gång sin egen menskliga natur. Man måste taga menniskan

der hon är, för att föra henne dit hon bör wara. Det som har skadat den andeliga församlingen, är — icke prestens nödvändiga werldstjenst, utan, när en sådan olycksasus inträffat, hans missbruk af det jordiska goda, som i grunden är en wanwördnad derför, men som är ett smittsamt efterdöme för den till ytterligheter benägna menniskonaturen. Det händer så lätt att en sådan s. k. herdes Går icke weta att skilja sak och person — embetet och embetsmannen. — Härwid den stora säbostaden, såg jag att Gloda socken har wackert folk; det bär en stämpel af rasfhets, och detta utseende bedrager icke. Gloda Earlen känner hwad han förmår; hans grannar deremot på båda sidor i Näs och Gagnef känna mera sin wanmakt. Folkets sjelfständighet, här såsom annorstädes, lärer wäl snart komma att höra till forntidsminnen. Att ett poetiskt ord går dermed förloradt, måste jag medgifwa, men en undersökning kan det dock tåla om icke sjelfständigheten ligger lika nära till öfwermod som berodendet till slafweri. Wildheten är också sjelfständig; humaniteten deremot är — ingen slaf, men dock en tjenande broder. En faderlig makt måste här träda i midten; dess namn är Regering; men om denna makten icke

är faderlig, om den förstör det goda i folkets moraliska lif, så förstör den ock med detsamma sjelfwa roten till des borgerliga bestånd. — Hwar och en stor poseffionat är i sin krets en sådan, antingen faderlig eller menniskofientlig makt. I det förre fallet odlar han en wildmark; i det sednare förderfwar han en af naturen fruktbar mark. Nedan för många år tillbaka då projectet till Lössjö bruks anläggning slingrades till genomgång, sade en Flodabonde till anläggarna: "I faren sakta i början lifasom fiskaren till des han har fisken i Eilen." — Den öppna Crediten som lemnas wid bruken till des, af brist på förstånd och kanske, efter första stöten, af brist på kraft, den skuldsatte bonden försöwit den lilla sjelfäganderätt som Kronan wärdigats lemna honom — se der det swärd som gömdt i början inunder kappan, kan sträcka sina eröfringar ända ifrån de enstaka flogslagenheterna ned till de stora bylagen, in i egendomsrättens centrum. Det är icke min sak att wederslägga den som tror, att nyfnämnde Flodabonde war en ganska sann spåman.

Barnungarna i Floda i sina gula folkar lifna wandrande smörblommor. Dessa folkar wändas till söndagsdrägt ut och in, ty söndagen

fordrar omvändelse. Boningshusens enda bevakning är dylikt småfolk, med någon gammal farmor och farfar till skyddshelgon, under det fäder och mödrar äro ute på slogen. Wi öfwerforo Dalelswen, som lik en djup filosof går och drömmer i ensamheten bland skylande buskar och träd, hwaraf den föder en häck på båda sidor. Wi blefwo snart förtrolige med den wäldige, hvars första anblick är öfverraskande; wi följde des stränder igenom Floda och Näs. Westerdalselswen har eljest ett eget lynne, ett ganska choleriskt, wid infallande regntider och wid snösmältningen, men som den nu endast på strödda punkter, i bullrande forskar tillkännagaf. Floda socken har sitt namn af floden, och många barnsagor äro här i omlopp om flodrollens elskheter. Så skapar den naturpoetiska urkraft som bor i menniskoandan, under hwad culte som helst, gudomligheter af alla naturkrafter, och af gudomligheterna, när de straffa, furier och widunder. Den westra Dalelswen har icke, såsom den östra, några stora sjöar och reservoiver att tömma sitt öfverflöd i; derföre swäller den hastigt och med en förstörande våldsamt. Då är des watten grumligt af alla de mossar och kärr, den genomskar,

och då äro i sanning des förbar slukande flodtroll, kommer någonting lefwande i deras drag. — Första utsigten af traktenkring Floda kyrka låsbar mycket af skönhet. Man fordrar ej helter litet deraf inom denna provinsen. Fremlingen borde dock wara mera själ än den lekamliga wälplagnaden tillåter honom, när naturen är så själfull som här, när des landtliga lif är så underhållande och förbindande. — På en miserabel stottbro, som bildar en öfvergång emellan kyrkan och prestgården m. fl. gårdar spawade wi både fram och tillbaka. Kyrkbyn bresder sig ut längs efter elfbrädden som med sina skuggiga gömställen frestade oss att pröfwa ordspråket om hus i hwar buske. Prägtiga granar och här och der ett skyhögt mastträd luta sig öfwer elfwen, såsom lyfnande på des sus i de aflägsna strömdragen. Man önskar att de fingo stå så i ewighet. Elfwen, som på hela denna sträcka går alldeles ostörd af wattenwerk, af dammar och dammluckor, delas närmare Näs, af skogiga holmar, dem han hittills beskuddat för yran, i flera armar. Med saknad skiljer man sig wid den imposanta naturbilden, som werkar på sinnet såsom ginge äfwen en djup klarnande elf fram igenom des grummel.

Man finner den åter först wid Skamhed i Jerna. Jernafolket bär tillnamnet Gås för des bravader på elfven wid timmerflottningar, eller på odygd. Ofta ser man en Jernakaril öfverlemna sig åt forbarna i en urhållad trädstam, icke olif en canot. Utom fraktandet af dessa timmerflottor, hvaraf stora städer kunde uppbyggas, består en annan födkroök för Jernakarlen i vinterförstor wid bruken, icke endast inom socknen, wid Snöån och Andersfors, under hwilkas commando många äro förfallna, utan också i Sässen och Grangärde. Fahlu bergslags boglag, sedan des underjordiska skattkammare ärligen gifwer swagare affkastning, har i jernberedningen lagt en annan grundwal till sitt bestånd, och det kastar sina blickar widt omkring i bergen och fogarna. På goda wilkor tjena des underhafswande, åtminstone alla de som höra till den egentliga bruksstaten. — Öfwanom Skamhed förena sig wester Dalselfwen och Wanelfwen, och på samma punkt skilja sig wägarna åt Malung och Wenjan. På denna dagsresa, ända till Johannisholms glasbruk, war intet annat att tala om än ödemark. När man på en hel lång dag ingenting ser som wittnar om

menniskor knappast wägen man åker på, far ett griller i hufwudt, att man är qwaroglömd, är lämnad ensam på jorden. — Öfwer Wenjans socken, som war ifrån början ett fiskeläge för Morakarlarne, hwilar en bannstråle af naturen. Hon har här danat jordens yta af oädla ämnen och solen frambringar icke ens nog af nödwändighetswaror ur denna sandgrund, der swältcuren är gammal och der folkets patriotisme underhålles af Länsman och Skattskrifwaren, den Dalskarlen, på sitt figurliga språk, kallar: qwannskraiku, det är på swenska: kornskrika. Det är ej owanligt i dessa Daltrakter att höra äfwen unga menniskor önska sig döden — lifwet är dem ett mäga tungt last att draga fram. Tre skoflar mull fästa menniskan säkrast wid fosterjorden, och man behöfwer ej frukta att ju icke detta fosterlandsband ärligen öfvar sin meritlista i det nya hertigdömet! — För fremlingen är det en lexa, att titta in i en Wenjansstuga, der det anses som synd att äta obemängd säd, i fall man har några korn i behåll sedan kronoutskylderna äro betalade, och der kånnetecknet på godt bröd är att degen hänger ihop med beredningen. Dessa utskylder, som äro ämnade att wara ett fruktbarande förskott lemnadt

åt staten, kunna kallas en bortkastad penning, så länge de skattskyldige, för korfwen som de gifwa ifrån sig, så tillbaka det tomma forffkinnet. Stadna wi nu med wår betraktelse wid landets försvarswerk, då finna wi tydligen huru litet wi stackars skumögda undersåtare mäga se in i den höga regeringskonstens mysterium. Efter wårt naturliga begrepp om saken, skulle ett land, hwars wälmåga lämnas till föflings, sakna sitt bästa försvarswerk. Tomt hus står öppet sårger skalden. Men statskonsten är ingen skaldekunst; den förre finner det både nödigt och wacker att äfwen det tomta huset förses med pyretwaktare — att draken behåller sin hedersplats om han och sjelf har ätit upp skatten. — Här wore mycket mera att tillägga om folkets behandling, som nyligen wisat sig med full dager i en rättegångsakt emellan folkrätt och aristocrati, om hwars afdomande man wälgar säga: summum jus summa injuria. Så som folket behandlas, sådant blir det till sluts — ännu är det bättre. Dock måste jag medgifwa att man skall ha varit i Dalarne för att lära känna Dalkarlens företräden. Den som minst wandrat keing landet har minst förlorat. På sina utfärder är det ej till sin fördel han wisar sig.

Mången gång under vår resa förefom den mig som ett bedröfligt företag — när jag såg menfligheten beträckt, eller när jag såg landet menniskofattigt. Nöden i Dalarne är icke en författarens fixion för att fiska i grunligt watten. Men den gör ej så mycket allarm som i andra landsorter. När döden är nära, talar den sjuke föga om sina krämpor. Därföre låtsas bondplågerisystemet som wore inga krämpor för handen. För detta system är det likgiltigt om tjenaren separ sig fram genom jordlifwet såsom en mask, hwars död är tillintetgörelse, eller om han genomgår den såsom en lärjunge för ett lif efter detta. Och detta system pryder sig dock med ett heligt namn; ty den onde har ännu en theatergarderobe. Det är en gammal manoeuvre af de magtägande att låsta skugga på sjelfförswaret och ljus på förgripelsen, eller att tala och handla på samma sätt som wargen wid bäcken gjorde med lammet. Så länge man icke will ändra sitt orätta, är det af wigt att ej erkänna det. — Jag wille ogera tro på menflighetens tillbakagång — denna tanke nedtrycker lefnadsmodet, den följer of som en mordhistoria igenom natten men jag ser ingen hjälp så länge ej aktning för Guds församling ned-

bockar de tomma apen, de nackdryga Sauls-
hufvuden ibland grödan — till samma linie
med dem som innehålla korn och kärna.

Vi Swänskar hafwa litet att glädja oss åt
såsom medborgare i en stationair stat. Skola
wi måhända glömma staten, och tacka Gud
om wi ännu få njuta en lugn och glad stund
innom vår husliga krets!

Förf. gick vårt åkdon igenom lungen och
sandmon, och uppmärksamheten, öfvermåttad
af ständigt samma, war färdig att somna. På
en udde i Wansjön der Engelsmannen Loyd
illustrerat en björnjagt, beskådades några gamla
stensättningar, som skola betyda grafställen. De
gjorda synden äro intet att tala om. Jordytans
omwexlingar härifrån likna hafsböjor stelnade
under en häftig stormhwirfwel. Den enda men-
niska wi mötte, war en lastdrageriska — en Dal-
kulla med sitt fulla barnafogor på ryggen. Det-
så gör man sig icke räkning på något folk-
hwimmel. När man ej wet huru många mil
det är till närmaste menniska, då är hästen en
resefamrat. Ödsligheten i dessa trakter utöfwar
på mitt sinne en besynnerlig tjuvningskraft, som
torde wara den motsatta polen till minnet af
min resa kring Golfo di Napoli. — 3 Land-

hobyn war endast en Killing hemma. Stugor-
na synas byggda för dwärjar — alla efter sam-
ma modell. Brist på byggnadswirke lärer åtmin-
stone ej wara skulden till detta dåliga byggnads-
sättet, hwilket troligen är det samma som för
300 år tillbaka; seder och språk hafwa ej blifwit
på oförändrade. Dalkarlen har ett dubbelt bygg-
nadsöms, äfwen för enskildt räkning, nemligen
gården i byn och säbstället. — Wid glasbru-
ket, Johannisholm, förnåddes wi af en ihär-
dig storm som piskade land och watten, att taga
hwila i twänne dagar; och egentligen är det på
hwilodagarna som man lär känna landets och
folkets tillstånd. — I någon teknisk beskrifning
öfwer glasberedningen kan jag ej ingå; jag stad-
nar wid den allmänna anmärkningen, att wid
åsynen af hwarje wäl utfördt industriens alster,
måste den tänkande menniskan beundra denna
menliga konst, som förmår att i sin hand om-
bilda naturens råa ämnen och förena dem un-
der nya förwandskapslagar. — Hyttmästaren,
en norrman till födseln, syfvelatte flere personer
med en liten mosodling. Nämnom äfwen det
lilla när deraf kan blifwa någonting stort! Ge-
nom Wenjanssjöns sänkning kunde en tillökning
winnas af odlingsmark, till och med en wägan-
läggning till kyrkan bli möjlig. När, för 30

är sedan, detta förslag wäcktes af då warande pastor, wägrade sockenboerna. De ängra det nu; men efter glasbrukets anläggning äro fatalierna förlorade. Det är intet nytt att allmogén ser för kort och tänker för sent. Den inrotade wanan att wandra ut på herr-arbete är ingen winst för deras egen torfwa, för hwilken de ofta hemföra från de mindre brödlösa provinserna ett större förakt än hon förtjenar. Ännu mer skadliga för folkets moralitet än dessa utvandringar — aldri skadligast för det unga släktet, ty ömtåligast för frosten är apret i matningstiden.

För att undwika den största af sjöns störmande sjärdar måste wi taga en lång omwäg till faborstället Kullbodarna, tillhörigt Morabönder. Under en aesthetisk synpunkt låter jag gärna stormen höra till sublima naturphenomenen. Om människan känner sig lycklig, älskar hon likwäl mera en anspråkslös wärwind, än denna basröst som tycks wilja wäcka de döda. Lejonets rytande genom flogen inger respect, utan twiswel; så äfwen stormens. Men bara respect, och ingenting annat — wi blifwa hastigt mätta på den. — En snäll Wenjansbåt hjälpte oss till andra ändan af sjön, ej utan känning af sjönöd, ty de döda naturkrafterna respectera ej

menniskan: blott i den lefwande naturen är hon konung. Sådana båtår, af en egen construction, säljas från Wenjan widt kring landet. Båtsfabrikationen är isynnerhet på södra sidan om sjön. Så mycket gör kyrkan, som är belägen på andra sidan. Menskliga konsten är en eleve af naturen, och i ju wildare strid elementerna äro emot oss, desto bättre läromästare äro de med detsamma. — Wid Johannisholm bjöds en raritet ur wepriket, bestående af hwita smultron. Man wäntar knappast att här få se någon frivillig gård af den vegetationskraft som gifwer menniskan hennes säckerheter. Öfwer sjön följer den i en ännu mera förswagad grad, och på den sandiga jordmånen ikring kyrkan frampinas endast wid Prestgården några andra kökswexter än potatoes. Dalkarlen köper af framtiden sitt behof för dagen — han kommer ej längre, om han ock inser att detta är att tåra på capitalet. Lätt är det sagt af en filosof under matsmältningen, att menniskan kan hafwa nog af litet; må wara! men detta lilla är dock dagligen ett nödwändigt; Några industrifnep af mindre betydhet har jag wisserligen hört talas om äftwen bland Dalarnes af gammalt redbara innewånare; men detta är mera

tidens synd — och hwad som kan menas der-
under — än deras egen. Utminstone äro alla
bedrägliga konster epotiska ibland detta folket. —
I de mindre wanlottade Dalsöcknarna — i Lek-
sand, Rättwik m. fl., finnes här och der en för-
mågen bonde; men långt ifrån att lägga mått-
stocken för allmogens bärgning öfwer dessa bjes-
sar, böra några ibland dem snarare anses som
verkliga bondtyranner, ty när de en gång, på
sin fattiga nästa fått tag i fingret, släppa de
icke förr än hufvudet följer med. Kan icke gäl-
denären utgöra i röntant sin dryga ränta, så
wet procentaren att medelst en utwerpling, som
är långsam men säker, d. w. s., genom gälde-
närens kroppsarbete, taga ut sin nefas. Till-
råga på dessa presningar felas ej heller den olycks-
bringande Westgöthspåsen, som fylles af lätjan
och tömmes af flården. Det är swårt att för-
bigå de ordningar i samhällskroppen, de upp-
lösningsämnen, som ligga midt i vår wäg, ehuru
deras påpekande är att öka den lunta som för-
gäfwes är skrifwen för detta ändamål. Jag
wet allt för wäl att ex officio, eller på dragande
fall och embetets wägnar, föres en motsatt ta-
lan, ett doftande och sprakande låstal öfwer na-
tionens wälmåga och upplysning och sedlighet.

All öfwerdrift wedeläger sig sjelf. När jag ser en panegyrik i förgyllda ord, är jag säker på att det är en graf derinunder. Innan jag begaf mig ut ifrån Wenjans prestgård, hade jag tillfälle att öfwertigas, om det swära dilemma hwaruti en ömsint prestman befinner sig emellan sitt eget lefnadsbehof och barmhertigheten mot sina fattiga sockenboer. Allmogen will och bör stå i ett familieförhållande till sina prester; men det prestkärlek fattes dock ofta på hårda prof, och presten, hwars inkomst till en del är beroende af folkets wälwilja, får mången gång skänka ester så wäl wälwiljans råge som det något af sjelfwa det genom lagen bestämde måttet, ty kronans ombud har i uppborðswäg företrädesrätten. Det wore dock ett förnärmande mindre af sjelfwa prestembetet om regeringen icke fordrade att det innehafware skulle wara en sorts polismästare. Det är otwifelaktigt en floskel att säga: mitt rike är icke af denna werlden, nu sedan inga helgon prestwigas. Men den werldskärlek som politiken tager i anspråk hos vårt clerus, är alldeles för plump, åtminstone för den största och nyttigaste delen deraf, som befinner sig på sidan om den glatta kungliga befordringstrappan, der Suppli-

candus tar lättare steg ju högre han kommer, ty då har han drängar som bära bördan — häfwen bär han nog sjelf.

Ridvägen från Benjan till Malung, mycket sämre än Serna-wägen, och nu ytterligare förderfwad af regnflöden, förde mig, efter ett drygt dagswerke, till sistnämnde socken. Bredwid min sida gick såsom wägwiserska en gammal förtorkad Benjanskulla, med en liknelse af tobakspipa i munnen, och striden emellan lif och död föreställd i hennes person — emellan nöden och wanan wid nöden. Sfweralte uppstacko flata, såsom af qwarnhackor refflade sandstensstifwor och woro störestenar för hästen. Huru högsta ryggen af berget, derifrån ögat öfwerfar i rak linie en landsträcka och ser den öster om Benjanssjön löpande bergås wida högre än nere i dalen, funno wi, wid en befolkad säbo, några små barn med bjelwor på koltarna. Dessa anbringas på barnen af samma skäl som på kreaturen — i brist af barnpigor. — De wäderspående lommarnas skrik i skogsjöarna och björnens helt färska fjät på wägen, gafswo mig twänne, fins emellan harmonierande påminnelser om min belägenhet. Det wilda djurriket förekommer mig som det wilda menniskoflägtets me

tempshose. Rönarna göra här stort röfweri på hästar, och man wågade denna sommar icke släppa dessa sednare utan mantlig bewakning på skogsbetet. Till natten hunno wi Sje, Malungs Capellsby, der den s. K. Prestkammaren herbergerade den huswille och spisade den hungrige, som här trodde sig försatt tillbaka i fornåldern, ty en göthisk skymning tryckte mig inom det låga taket och de små fensterrutorna, och de på wäggar och sängställningar tillsmorda djur eller människobilder woro ej bättre än afgudabeläten. Jag tänkte på fader Ansgarius och hedendomen och — Grangärde. — Icke alltid war det ett lekwerk att leta sig fram till Sje genom de tjocka, dystra, oanvändbara skogarna, der grofwa timmerträen lågo hoptals af storm eller ålder fällda wid våra fötter, liksom afwäpnade kämpar. På några ställen såg jag apparater till beredning af barkmjöl; af sådan beskaffenhet woro förbudet att wi nalkades byn. Dagen derpå fortgick färden till det nästa på båt, den wi på somliga ställen nödgades draga uppför de smala forsarna. Sjesson är märkbar för sin nästan oräkneliga myckenhet af holmar. Jag hade nu utbytt kullan emot en roddare, skinnfräddare till profession, och denne reskamraten tracterade mig utan skonsamhet med hela förrådet af sin både

religiösa och borgerliga widskjeddelse, som hade påfat bra för en nattfärd. Såsom prof på den sednare sorten må jag företrädeswis nämna hans begär efter Frig — "Frig med Ryssen, ty jag är en ärlig Swensk," så föllo hans ord. Folket äter ju desutom upp hwarandra, menåde han blott för den ewiga fredens skull. Så som prof på den förre sorten duger hans påstående, att fisket i sjön tagit af sedan det ogudaktiga folket börjat fiska om Söndagsmornarna, ett påstående som jag icke kunde bekräfta, oagadt min sjö-hjelte sjelf war, i sitt mångslöjderi, en af dessa förstörande fiskmåfar; ty det finnes fördomar hwilka i sin rot äro afkningsvärda, om också stammen som weper derpå står snedt och windt med grenarna böjda af storm mot jorden.

J He och Malung är skinnsträdleri ett hufwudyrke, men som ofta öfwerflyter ett de- med förenadt tiggarehandwerk, hwilket några kullor nyligen lära ha drifwit till och med in- om den kungliga borgen i hufwudstaden. Des- skogsmeannisko. äro widt bewandrade; de gå ut åt Norrige och Norrland, med sina lätta sträd- darewerktyg; och för öfrigt illa utrustade på si- na ströståg och blyga att wisa sig i kyrkorna utan i kyrkoskrud, äro de snart sagt såsom i

kyrkans bann. Att wistas hemma är deras bisaf och nödwång. Malingsfolket är ett lätt, sinnigt folk, är på lätt fot och ganska föränderligt både i yrken och sedwanor. Sämsta cläsen består af dem hwilka ingen fastighet binder wid fosterjorden, och bland denna cläs är det isynnerhet som brodersbandet med Norrige är ganska märkbart i stöjeri och schackveri. Om det system af fiskalisation, hwilket nu likt ett spindelnät ligger öfwer vårt land, och hwartil de små fastna när de stora slå sig igenom, om det någon gång wore att önska, så wore det för att hämma det ökyne, den wana wid lösdriwveri och tiggeri, som nu åstadkommer små folkwandringar från somliga orter och som icke står i den minsta förening med egen handaslöjd och des afyttrande. Att brännwinet har, i Malung ej mindre än annorstädes, kunder, icke allenast i karlarna, utan äfwen i qwinnor och barn, är ingen nyhet — icke heller att styrelsen, genom sitt qwacksalswveri med detta onda mera ökar än minskar den allmänna consuntionen deraf. Om det kan bewisas att det finnes i stifter en enda prest som mera liknar en frögare, då kan det också bewisas, att den heliga domareboken i Con-sistorio har sin smutstitel När den borgerliga

lagen icke tvingar tjenstemannen till anständighet och ordning, då är det en tom ursäkt eller ett förståndsfel, att hoppas det sedelagen skall binda menniskan. Här wore stränghet af nöden, och om strängheten användes i laga tid, skulle den slutligen icke behöfwas. Guds ord war hittills älskat af Dalsfolket, men fruktansvärdt är, att — i de socknar der dylika pontifer wårda den ewiga elden med spiritus — Guds ord blir satt, på sin höjd, i samma rubrik med den werldsliga lagen. Det är Guds finger, för att tala med hwardagspråket, som wi hafwa omedelbart att tacka om folket ännu är hwad det fallas. Wiseligen kunna de goda presterna — (och till all lycka känner jag de ofwannämnda mofarserna endast af deras egna indignerade embersbröders beskifning) — utträtta något godt med skriftebarnen; men äfwen denna hastiga odling, ofta åfedd af föräldrarna såsom en tidsförlust, förwiltas snart, och flockaren som ympar kopporna har troligen bättre utgång att wänta utaf sin möda.

Politiken är tidens religion; men äfwen när presten oqwald får sköta sitt andeliga lärare-embete, huru mycket kan han wäl utträtta med dessa barn, som han tager ifrån ett rätt, ofta

halfwilt fädernehus, och som han, efter några månader, måste dit återlemna? En sådan lärjungens korta lärotermin står uti intet sammanhang hwarfen med des förutgående, eller efterföljande lefnadsställning. Ingen uppfostran låter göra sig som en Coup de main.

Den bebyggda delen af Malung, eller den dal som elfwen genomlöper, har en betydlig höjd öfwer hafwet emot de i Öster-Dalarnes, längre från fjellen, belägna socknar. Utåt de stora elfwerna öppnade sig landet för de första innebyggarnes bopålar i förödlarens fredliga yrken; och ännu i dag gifwa de låga, blygsamma hyddorna hwilka se ut att höra till egarnes lösa, flyttbara egendom, illusioner af en stillsam, patriarchalisk lefnad. Man will ej tro annat än att deras innewånare äro lika länge skilda från den stora werldens både dårskap och raffinering. — Jag ämnade mig till Lima för att se en ännu mera wresig sida af landet, den ännu smälare dalen hwarigenom elfwen, ifrig att komma ut i werlden störtar sig fram, för att uppstiga på fjellen och derifrån på en gång öfwerstada det rörliga och det fixa — lifwet och des förstelning — i den stora naturordningen. Men morgondagen wille ej se, och jag måste nöja mig

med det förslutna, som icke har någon wilja. Med swårighet återkom jag till Wenjan, för nederbörd af regn och swårt hagel — en luftbessaffenhet alldeles otjenlig för att söka sjellens widsträckta synkrets. Från prostgården i Malung, der jag gerna hade förlängt mitt wistande, fick jag ett sällskap tillbaka till Dje, som öfwer min hågkomst af denna utfärds beswårigheter ströf ett angenämt ljus. Det war Adjuncten som skullen dagen derpå, förätta gudstjenst i Capellet, hwilket är nybyggt och inwigt under denna sommar. Desz architectur står i ett nogga förhållande både till byggnadsterminen och platsen. Ännu, då jag besökte detta fårahusef hwilade ingen människokropp i kyrkogårdens wigda mull. Namnet Dje wille jag tolka med ödentarf, och denna tolkning har både nejdens naturbessaffenhet och språkbruket för sig, ty ordet öde utsäges härstädes Dje. Ejudbrytningarna i språket äro — i förbigående sagt — nästan likaså många som byarna inom församlingen, så att den som har gehör för desamma, blott på dem kan skilja den ena byns folk ifrån den andras. Nu, under adjunctens auspicer, återsåg jag det ödsliga Dje med gladare blickar; jag såg den widt ikringspridda

byns församlade menighet i kyrkan, der jag helst ser den; och ofta stadnade mitt öga på ansigtet som utmärkte uppmärksamma åhörare. En mörk kolorit, liksom när molnen öfverskugga den klara Njeshön, hvilat till det mästa öfver de manliga dragen. De bära tidens färg — de bära des påtryckta stämpel, hwilken icke bekräftar det tal om wälstånd och sällhet, som höres wid wisa högtidliga tillfällen af de ordinarie utroparne. Att låta sig nöja, är icke winning nog, så länge menflighetens skol-lärare bry sig litet eller intet om hwad som läres — endast om honorarierna och poenalismen. — Efter gudstjenstens slut förwandlades scenen i hast — Capellet blef sockenstuga, och i stället för att presten nyss talade ensam till den lyssnande församlingen, war det nu hans röst som icke hördes i plenum. Ett brakande åskwäder med blirt och hagel — en himmelens canonad, som sjättrade öf alla inom kyrkodörrarna, war den tillfällighet som wällade att sockenstämman blef denna gången, werkligen malplacerad. Genom wår prestkammare gick åfwen, på eftermiddagen, årskilliga dyningar af sockenstämman, åfwen som af des accompagnement — af wäder och wind. Der förekom slutligen en, icke uppenbar, förberedelse till ägrenskap. De

båda Contrahenterna behöfde påminnas att det finnes heliga ceremonier, som ej äro menniskopåfund, och som betyda att wiljan skall helgas. Ett gängse folkbruk, här och, som jag tror, i största delen af det norra Sverige, ett bruk, som wanan förlifat med folkets moraliska begrepp och hwaröfwer intet täckelse hwilar, wet jag knappast hur jag skall omnämna. Det är den oläslige härmade sista instancen af den förmella äktenfapsförbindelsen. Det är, forteligen, en i all ärbarhet aflagd tentamen huru de af hwarandra utesedda lifscompagnonerna komma att triswas tillsammans, till lagens uppfyllande i säng och säte. Bland Malungsfolk är äktenskapet — för att genomgå des legend — mången gång en ekonomisk afhandling, och ingenting mera, hwarfen wid ingäendet eller wid upplösningen. Och då man ser snart sage heror, som samlat pengar, fästas som hustrur af unga, wackra karlar, måste man tro att dessa sednare gista sig endast med penningen. Behagens Gudinna i våra dagar består af silfwer och guld, och Venus Urania har blott en liten församling af swärmare likasom Swedenborg. Dock — ingen behöfwer fara till Malung för att se denna allmänna kärlek och des

fölsder, som oftast äro sådana, att om Venus Urania kände någon afund, kände hon i dem anse sig hämnad.

I ersättning för mitt omintetgjorda besök i Lima, träffade jag, på gästgifwaregården i Malung, Lima-folk, som medförde till försälning smidesarbeten af egen tillverkning. De äro en sorts manufacturister. Det goda betet i deras elsdal, som ligger i lugnet emellan deras s. k. hemfjell, föder dem säkrare genom den tillgång på smör och ost, som den gifwer till affälning. Deras språk är brådskande och muntert — något staccato. Det är som hade de lärt sig tala i kapp med deras muntra, brådskande elf. Men för mig war det ett utländskt språk; det gick förbi mina öron såsom en wind, ett ljud allenast. Och i allmänhet är språket i böndernas mun blott en naturinstinkt — språkbegrepp äro de långt ifrån. Det behandlas såsom en död materia, icke såsom en lefwande organisme, hvars minsta lemmar och leder utvecklas analogiskt ur det helas regel.

Efter 8 dagars ridter, wandringar och sjöfarter smakade det min lekamen rätt godt att åter, ifrån Johannisholm, få gunga i ett beqvämt äfdon på wägen åt Mora. Byn Kjetto i Wenjan syntes på sidan; des namn förefomer i

Gustaf I:s historia. Ganska ledig på den invariabla skogsigen, att gifwa aft äfwen på småsaker, märkte jag, på flere ställen, en rad af friska yrhugg i träden, och fick den förklaring deröfver, att de wägsfarande utaf landets folk, bruka på detta sätt gifwa hwarandra wiså öfwerenskomna tecken — den som färdas förut åt den efterkommande. Närmare Siljansfors bruk äro de stela skogs-coulißerna på wägens sidor här och där genombrutn af wackra öppningar, och straxt öfwanom bruket, glänste djupt mellan bergen den lugna damsjöns wattenkistwa mot middagsolen; morgon- och aftonsolen får dem ej se. Här samla sig skogsbäckarna till en massa; jag hörde dem komma igenom skogen, och trodde mig förstå deras klara röster. Detta är icke swårare än att förstå säglarnas språk. Siljansfors war en förströelse, nästan en öfwer-räffning med sin menniskowerld. Det wackra i des belägenhet är på en gång öfwerfädligt. Genom en fluggig och smal defilee åkte wi den återstående milen till byn Bika, der Siljan framskyntar. Här blef wårt nattkwarter — ett slags bivouac — hos ett hyggligt hushåll, som händelsewis war hemma på wisit ifrån fäbostället och utarbetet. Morakarlén wet hwad han är och betydter — hwad han har betydte,

om man så vill — och det lönar mödan att, till samtal, kosta på honom en timma af den dyrbara tiden för nattvorn. Hans försprång i förståndsgåfvor långt framför grannarna på alla sidor, kunna wi, utan att ändock göra hans lärare orätt, antaga såsom ett naturens verk, ty denna torde ej verka endast i det personliga, utan äfwen i massa. Det klingar hos Dalkarlen, och kanske hos Morakarlen par excellence, en helt annan lifssträng, än hos Uptänningen och Westmanlänningen — mera klar och beständ; och om det äfwen, nu mera är blott ett efterlid af hvad det varit, så är det dock någonting som tyder på fast botten och som frapperar då man kommer nerifrån stättbygdens mera ton- och tackslösa folk. — Salande om det forna och det nuvarande Dalarne, kan jag ej underlåta följande episod. Swarje tid har sina synder, ty synden är såsom människans kläddbonad, hwilken aldrig lägges bort, utan endast förändras efter ålder och årstid. Men med lika färdighet tro wi att allting har varit bättre, som att allting skall blifwa bättre, och den goda forntidens ära waxer endast därför att wår förwisnar. Wi halta åt båda sidor när wi gå, och om wi hvilat oss på det närvarande, så

vi liggfår! Det har till och med blifwit ett stående mode att fasta wår tid i stofter för att derpå höja forntidens triumf; men just såsom mode är detta odrägligt, ty tag hälften idiotisme och hälften fanatisme, och du har genast detta compositum som heter mode. Ingen appell tillbaka i tiden hjälper oss framåt. Skola wi någonting blifwa, så måste wi känna att wi någonting äro. Eller hwad i all werlden! Skola wi kanske skræta af wåra förluster, såsom Grekerne ropade den döde wid namn, då de sänkte honom i grafven. — Wid kyrkorna i det öfre Dalarne hör man i kyrkosången, den jag wille falla ett på det högsta tillämpadt naturspråk, det gemensamma uttrycket af denna själfullhet som jag tillägger Dalsfolket. Sådana åtninstone förefommo mig: Morakarlarne hemma på deras egen grund, der de äro sig sjelfwa; borta på fremmande orter och under andra förhållanden, upptäckas bättre släckarna i deras lynne, t. ex. att de äro stolta, att de äro sega och enwisa; dock är det möjligt att det som en okunnig eller fördomsfull domare anser såsom en släck, är blott en färgskifning af en afkningswärd grundegenffap. Bland dessa afkningswärda drag utmärker sig deras beredwillighet att offra åt det all-

männan. Här ha wi att hänwisa, icke allenast på deras kyrka och hwad de påkostat den, utan i större omfång, på deras offer åt fäderneslandet. "De gamle offerade i första rummet åt staten" säger en af våra författare. Och lika som den betraktande fremlingen i staden Pompej — för att åberopa hwad jag sjelf sett — sluter af de privata hufvens förhållande emot de allmänna, till förhållandet emellan individuer och stat, så finner man äfwen anledning här i vårt Dalarne till dylika slutsatser. De oansenliga stugorna utwisa att Dalkarlen uppoffrar sin egen beqwämlighet, låt det och vara af wana och således medwetslöst. Det wisar sig äfwen wid de många pant-auctionerna, att hans boningshus är lika fattigt som oansenligt, och att hans bästa egendom finnes i ladugårdshuset. — Det wore wäl att ha ett öde att wredgas på, då man ser huru brödet tages från barnen och fastas — åt hundarna. Detta gäller så wäl i det jordiska, der Dalsfolket pröfwat öfwer förmodgan, som i det andeliga, för hwars skull icke enda fyrf utgår hit af de allmänna medlen, ty deras förwaltare äro inga själsförjare. — Schackspelet lär oss hwad den föraktade bönden betyder, hinner han upp till konungens linie. Den

tid kan komma ännu en gång då Dalkarlar-
na blifwa behöfliga! — Mätte våra närwa-
rande kaotiska samhällsförhållanden multna ned
och bli matjord för kommande tidens!

Från Mora Noret är Skutshåll sjöledes
till Sollerön — till solens ö. Vi styrde ut-
för elswen, som gnager på näset wid Mora
kyrka och ärligen måste notas med nya pålnin-
gar — sedan ut i den djupa Siljan, som af hem-
kommande Arbetsgrupper merendels öfverfares
nattetid, emedan den då är lugnast. Middags-
berget, som är ortens pronosticon och des solur,
stod till en säker landkänning på andra sidan
om Sollerön och bakom oss neddykte Mora
strand, eller kyrkoby, djupt i wägen. Det är
en sägen att ifrån sjösidan wiser sig denna plats,
kyrkan innebegrifen, stundom högre, stundom
lägre öfwer wattenlinien, och att det förra båd-
dar torr och klar wäderlek, det sednare stormig.
Jag gifwer denna sägen, jemte alla af samma
genus, om hägringar o. d. till pris åt natur-
kunnigheten, som förer en lycklig profes emot
naturens trolldomswäsende, för att uttala
ordet till allmogens tanke. På Sollerön sägnas
man af frukträn; och ifrån hwarje tecken af
människans werksamhet eller omwårdnad uppsti-
ger tanken till henne sjelf. Det är glädjande
E

att se hwarje seger som de emot polen fram-
trängande nationer afwinna klimatet, med de
wapen som fränkälla frukter ur jorden. Des-
sa Titaner storma ej himmelen. Mennefslaget
har swärmat ut ur sin moderkupa, den warma jo-
nen, det det lefde i fred; men den strid det förer
gagnar det mera än denna fred. — Kyrkan på
ön är en husets boning, hwarest den än-
gerfulle kan fatta tröst och förhoppning; altar-
prydnaden är ett mästerstycke af decorationsmål-
ning, och uppe i tornkyrkan är synfältet wid-
sträckt som Siljan och Orsaön. Blicken
skjuter som en lössläppt falk genom tynden
och slår ned på de föremål som skilja sig ur
hopen. Ufwen Sollerön har deltagit i de colo-
nisationer, som utgått till Norrland från detta
districtet. Här i länet finnas inga odlingsun-
derstödd, hwarföre också mången Daffamille har
sökt wid de Norrlandska elfwernas stränder den
till odling tjenliga mark, som han i sitt hemland
förbigått. Dns bebyggare hafwa en Öbocha-
rakter. Deruti framsticker en förbehållsamhet
emot andra socknars. Folket lefwer inom sig,
likasom deras ö är isolerad; och detta bewisas,
bland annat, af dessa socknemäns inbördes öf-
werenskommelse, att icke släppa in ufwen i så-
rahjorden, eller, med tydliga ord, att gemensamt

inlösa den hemmansdel som ägaren skuldsatt, eller förpantat till något af de tillgränsande bruket. — Vid Mora strand hållas twenne marknader ärligen till en engel på warupriserna, men till ingen fromma för sedligheten. Jag skulle lätt kunna tro att Mora-kullorna här förlorat sin skönhet; ty skönheten är en blomma som wisnar i orena händer. De likna förklädda, men fula och smutsiga karlar. Många af dem hafwa kanske icke på år och dag sett sitt eget skinn. När man ser orenlighet och fattigdom på samma gång, är man owis, en stund, hwilkendera war upphofswet till den andra. Alt i qwinnornas skinnkläder ingen creation försiggår, måste man dock räkna dem till förtjenst. Mankönets förretråde är här icke twifelaktigt, utom i en enda punkt; nämligen i äktenskapswal. En mesalliance emellan mannens och hustruns utseende förekommer här nästan alltid, och den inversion synes hemligt gälla i brudwifseln, att mannen är husets prydnad.

Öfwer Orsa församling har jag samlat ett supplement till min förra beskrifning, hwarpå ingen skall kunna se ett spår af la Gaja Scienza. Denna sydändska blomma will hafwa en annan föda än snö, för att hafwa en annan färg.

Det wälluftande i blomman och det poetiska i glädjen är det aetheriska och volatila. Den snö som Gud låter falla på jorden är blott ett täcke öfver en isfwande; men den snö som statsmagtarna låta falla på folks lynnet blir snart en snöduk öfver en död. Allt hwad jagnsfagt om nöden i Benjamin kan och appliceras på Orsa. Swälten är en dödgräfware. En tilläflig olycka kan vara menniskan nyttig, men en ändlös utsigt af nöd sliter ankaret för hennes moralitet. Svenska skatte dragaren i allmänhet är lik en selbruten skjuts häst; ju usligare han besinnas, desto mera går piskan. Denna skjutsen kallar jag Kronskjuts. Jordbrukaren i Orsa är betungad i högsta mått, hwartill bidrager den enorma roteringen af 64 soldater på 47 hemman. Det är sant att Notehället i Dalarna ej är så kostsamt som i andra landskaper, ty soldaterna själwa äro jordägare — likwist de fattigaste af denna classen; men så är det å andra sidan lika sant, att dessa 47 hemman reducerade till bästa grad af jordmon, ej äro jemngoda med flere än 8 å 10. Huru ett sådant missförhållande emellan hemmantal och soldatrotar uppkommit, icke endast i Orsa, utan äfwen i Elfdalen icke och

framför alle i Lima har sig ingen bekant. Må
hända uppfom det genom en beräkning efter den
contingent till armeen som härifrån utgiel före
indelningsverket; måhända genom kunskapslöst
asseende på socknarnas stora areal betraktad så
som produktif eller användbar. Den mäst wan-
hedvande gifningen för indelningsverkets män,
är den att de, för att folla det för sänet på förhand
bestämda nummertal, påkastat de öfre Dalssocknar-
na för nycker, hwad de tilldelat de nedre, såsom
Norr- och Söderberke m. fl. för litet. Att för-
fara så på slump i en så magtpåliggande sak,
är en sednare tids licentia administrandi. Det-
ta orättwisa misförhållande fortfar ännu med
all sin fördersliga inslytelse; och att de snart
hundraåriga protester deremot dem Orsa och des-
olyckskamrater tråkat sig fram med till högre ort,
förblifwit utan all påföljd, ger oss ett forvt och
nydligt begrepp om denna orts swårtillgängliga
höjd, och om den köld som deruppe råder. Der-
ifrån slås folkets öga med glans såsom från må-
nan, men den dag skall komma då en fallblö-
dig ministere är inom folkopinionens peripheri un-
gefär hwad alla erömerande meteoror är inom wår
jordatmosferennoiqqu maringloj ho linnammod
ho Man skall les säga mig att ett ord om stående

armeer inflyter här på orätt ställe. Under det gamla baneret, som ligger i dag: för Søsterlandets försvar, bibehållas ännu dessa bajonettfogar, som äro politikens älskade barbarisme och i hvilka den allmänna välmågan soldar sina egna böddlar. Krig äro icke en nationalshynd; men de äro ofta en Regeringsshynd. Caesarerna wändanu mera sin eröfringslystnad icke emot hwarandra, ty de äro alla cousiner, men inåt emot sina egna barn. De skynna att detronisera sig själwa midt ibland dessa armeer som icke äro införlifwade lemmar i nationaliteten, och som när jorden under deras fötter börjar att gå i wägor äro lätta som fjäder.

Det är en nedslående syn att se ett herrligt arf förlösas, eller att se någon ting gå till baka i menckligheten; men i dessa Dalsöknar undkommer man den omöjligt. Det må wara tröttande att höra denna tragedi, som i författarens mun flyttas från rum till rum, lik ett underligt djur, och aldrig slutas; det tröttar dock mera att wara en medspelande deruti. Wälan! jag will då en gång tala till punkt om det verkliga tillståndet i dessa aflägsna byggder, just därför att jag ej reste dit för att uppsöka i verkligheten några drömmar om det förlöfswade landet,

som, i sin metaphoriska bemärkelse, aldrig funnits på jorden.

Det finnes för närvarande i Dessa hemmansdelar, som äro utlämnade af sina egare, åtminstone utbudna, mot intet annat arrende än skatternas presterande. Deras egare anse sig således lyckliga om de på detta sätt få köpa sig frihet för sin tid och sitt arbete. Här behöfdes en Erik den helige, som lindrade bördan, ty lika säkert som en måttlig skatt till det allmänna bästa är ett stimulerande medel, lika säkert är en omätlig, fastad uti en asgrund, ett förlamande af all industri. Hungern gör en rast arbetare, men swälten gör en lazaron, om ingenting wärre. Sällan såg jag leendet försköna ett ansigte. De flesta ta werlden tungt, och det måste ursäktas; men att de derföre bereda och luttra sig bättre för det tillkommande, är intet corollarium. Der barndomsglädjen är glömd — jag menar att i all ofskuldsfull glädje är menniskan alltid ett barn — der är lifwets lyckliga stjärna nedgången. — Låt om öf följa en Desafar! in i hans sädesbinge. Der ligger en portion för kronans räkning och denna är den största; der ligger en annan för presterkappets, och slutligen upptäcka vi äfwen en tredje, som kallas dråsfad, som är afstagd för hushål-

lets brödsöda och som består af mera sådor än
Eorn. Öfwer sådana data är det onödigt att
författaren gör epegeser. — Af denna såd är
Orsakarten ihjäl sig; men hvem kan begära
att lejonet som springer öfwer tre strömmar i
dikten skall hafwa tid med werklighetens alla
småkräf och småsaker! Tillsammans med drass
såden werkar äfwen en annan dödsorsak, den
jag förut har omtalat, nemligen slipstensstofvet i
de trånga hackstugorna, i hwilka dock hadanest
ter, i stöd af sockenstämmoprotocoll, endast twän-
ne karlar få arbeta tillsammans. Ut Orsakarlara
na dö som flugor, utwisar öfsta mortaltetsstad
bellen, ifall man ej tror på deras förlifwade
utseende; ty enligt denna funnos i socknen på
en folk mängd af circa 4000 personer, 370 en-
kor, hwaraf en stor del refter unga eller med-
ålders män. — Af alla reformer är de bäst
som göra sig sjelfwa, d. w. s. på öfwerlygels-
sens wäg, som är den minre nödwändighetens,
som är den wäg hwar på naturen werkar chemiskt.
På det sätt som i therapien kallas att under-
hjelpa naturen, kunde mycket uträttas till so-
lets förbättrade tillstånd både så som medborgar-
re af det gamla Sverige i tiden och af det
nya i ewigheten. Men att genom mekaniska

medel, genom blott yttre spjelwerk, söka att kom-
 ma till målet, äfwen om wi antaga att wede-
 börande verkligen äsyftade det enda rätta, torde
 snarare wata att derifrån afslägsna sig. Ut-
 genom förordningar till tusendetal arbete på
 menckligheters upplysning, moralitet eller ekono-
 miskt, är som att wilja mäta den hunge-
 med matsedlarnas. Ju flere extra försatningar
 desto sämre lag. Blott en lag är mächtig och
 sjelfbeständande: den som träffar menckligheters
 ewiga behof af förädling; ny alla des fluctuatio-
 ner komma af detta behof. Men förädling och
 borgerlig trefnad stå i ett nära samband. Blott
 ett helseförhållande är werkligt och tillfyllestgöran-
 de: det som föher af alla Kroppsdelars rätta
 förhållande inbördes. Apotheksstaforna på hus-
 bondens bord bewisa att det är sjukt i huset,
 hypem draget nyttan deraf? Nej patienten är
 minstone ontöde. ej werkas analogt till hans
 natur. Det finnes mingen annan Konung i
 menckligheters anrethistoria än omatturlagen.
 Denna är konungarnas konung, utan hwars
 kändedom och hwars mesterförfände. Den bygg-
 sina hoppfickade och aldriig hopfogade admi-
 nistrativa labyrinter till grafwar för sin genera-
 tion och för sig sjelfwa.

Det stora behofvet för Orsabonden, så som för alla hans landsmän af samma klas, är att komma så upp i wind att han kan beräkna sin ekonomi på framtiden, att den närvarande dagen kan anses och användas som ett förkort år den kommande. Det felas icke folket förstånd för desu eget bästa, men blotta förståndet fyller ej tadorna. Och äfwen om det felades — D. W. s. om det dödd ut af nöd, ty ofödt är det wiserligen icke — hwem är wäl skyldig att räcka sin hand till desu upplifwande, om icke den magten hwars hand är så lång och så stark för sina fordringar? Med hwad rätt fordrar den eljest en disciplin, hwad till förstånd måste vara grunden, om det som håller den uppe skall kunna kallas en grund? — En stor oreda i det husliga lifwet inom Orsa församling tillskrifwa wir det allmänna förhållandet att pojken blir hushonde och fadren blir sonens nådehjon. Just der förmynderskapet wore wälgörande för bortrensande af sjelfs wäldets frön, lemnas af öfwerheten fritt sält deråt; just de delar af statskroppen som ha lifsfunctioer, de som ligga i kring hertat (statens moraliska lif) äro de som gifwas till spillo. Jag begär icke att magten, aldraminst såsom magt,

skall intränga i de enskildras hus, i familjeför-
 hållanden — det wore wäldgästning, wore ett
 drag af inquisition; icke heller tillwägabringas
 något allmänt nyttigt genom att gifwa hwarje
 individu en lection; det allmänt nyttiga skall
 först antagas såsom ämne att bearbeta, men i
 allt lädlare gestalt sig utvecklande Corpus juris;
 och ifrån denna stora reservoir ledas sedan af
 sig själfwa, liksom i ett statens nerffsystem, nyt-
 tiga regimer in i det enskilda lifwet. Så wer-
 kar naturen — grenarna och quistarna waxa
 ut ur stamten; det är icke dessa som waxa ihop
 till stam. — Detta är min föreställning om
 statsmaktens ändamål och dess medel. Antin-
 gen är det ett betydelselöst ord att kalla den
 statens hufwid; eller ock måste detta hufwid
 hafwa ögon och öron, och förstånd att bruka
 dem. — Jag kan med min tanke aldrig påskas
 den punkt der statsborgarens werldsliga och än-
 deliga existens sammanbindas, utan att ge hen-
 ne lust, och alltid ledes betraktelsen ifrån de ser-
 skilda ideomer eller provincialismen af sant
 och rätt, om jag så får uttrycka mig upp till
 Regeringen såsom det allmänna förståndets och
 dess fordringars caput representationis. —
 Till Orsa kyrkoby, som är en rätt träsfig

by, der man med möda kan få se menniskornas
boningar ifrån Kreaturens i hvilka sednare också
kullorna, sommartiden, ha deras arbetsrum,
nedsteg jag dagligen från det högre belägna
Blåsenborg, uppbyggdt till bostad för militärs-
befälet wid Orsa Compagni. Det var nu
den tid då säning och hemslog och skörd gingo
allt om hwartannat. Folket hvirvlade kring byn
i en stor gemensamhet. Jorden är söndersty-
kad i små bitar, ofta i långa smala rindor, och
denna styckning hotar att gå ända till den ord-
delbara, mathematiska punkten. Framdeles, se-
dan enskiftesverket äfwen hunnit hit, och hop-
lappat det styckade, blir det en ny fråga att
etablera ett correctiv mot dess återgång till det
gamla. — Man träffar i Orsa bland bönd-
erna många affomlingar af tjenstemän — både
af korsens och swärdets. Deras släktnamn
utmärka ännu deras härkomst. Namnet Garne-
hörde jag ofta nämnas. Eljest brukas förnam-
net företrädeswis, antingen med ett tillägg af
byns namn der personen är hemma, eller också
i händelse han är en af allmogens capita, utan
något tillägg! således af samma skäl som athe-
nienserna sade: staden. Dessa ståndspersoners af-
fomlingar ingå alltid, efter några få släktled,

så fullkomligt i den rustika ordningen, i den wänliga bondeaktiken, att endast namnet utmärker dem. Desså kunna de ifrån början fogat inslyta på sin omgifnings lära och lefwerne. Den flygtiga ohsan blandar till sluts sina droppar med wättnet. — Bland tokroligheter i socknen wille jag nästan inberäkna barmungarna, dessa s. k. liskullor och liskarlar, som se små gamla ut i sina skinnkläder. En dylik kinnbeswert liskulla roade mig serdeles i en af Orsa byns stugor, der hon satt i spisen och sjöng: ingu äder Titta, bärs mainer Titta, det är ingen annan Moster, bara min Moster. Ett obeständt och oförklarligt intröf följer någon gång af ordens blotta harmoni. Så har jag aldrig, utan att erfara ett sådant, citerat denna strof ur wilhelm Tell: klingt hell herüber aus der Schwytzerland, eller denna: staeckars fågel, Kommer linkande, Kommer stinkande. Jag wet ej om detta kan kallas sjelfwa ljudets poesi, eller om det är nödwändigdt att kalla det något. Man hör eller ser det som orden antyda. Detta är wäl en allmän egenstap hos språket, ehuru kanske hwatje menniska på ett eget wis anslås deraf. — Från Bäcka, som är Orsa sockens lustställe

och prydnad, stego wi en dag i höjden till frycksåsen, som icke är någon Åreskuta, utan i likhet med Dalarnes alla från fjellryggen utgvenade berg, hör till en juste milieu i naturdaningen; men som likwäl, relativt till författarens sätt att se, war en ståndpunkt af stor art. Åfwen tanken flyger lättare uppåt från den högre punkten, hwarunder landet ligger som en uppslagen bok med text och plancher och bilder. Siljan och Orsajön utbredde sig i sina stora fördjupningar såsom wattenpromanser, och på landtungan hwaraf de stillas höjde sig Mora kyrka emellan himmel och watten. Alt, såsom här, se på en gång 3 a 4 kyrkor, är mycket i Dalarne. Frycksåsen företrädde ett fjäll. När människans sinne widröres af något stort i naturen, får hon förklaring på den för sig sjelf dunkla trängtan som ofta hemsöker henne i hwardagslifwet. Hon behöfwer det stora och majestätiska; hon skall deruti känna igen sig sjelf. Den som will föra lejonet i bur genom werlden akte sig att komma in i de länder, der det igenkänner sig sjelft och sitt ursprung! Doct — hwarföre gifwa en warning åt den menliga frihetens fångwagtare!

Wåra sista besök inom Orsa woro wid

byn Stenberg, också en af des höjdpunkter, der traditionen om en kyrka i urminnes har föga annan sannolikhet för sig än några stenrösen, och wid byn Slättberg, der ett wattenfall rör en hop squator och sedan föber sig wäg till Orsaflön, som genom de djupa urfärningarna, skulle ha kunnat sjunka ner till sin nuwarande plats. — Wid Orsaflöns, som är öfwerwert af skog, men som på sin tid dominerade wägen och bron öfwer Öre elf till Wänhus och Elsdalen, skildes wi från de led-sagande wännerna, och då blef wägen först riktigt ödslig. Det är wäl att wi kunna lewa andeligen i minnet, — att alla ädla njutningar, lifwet skänkt oss, icke förwinna för ögat som ett platt rofland, utan höja sig såsom blånande fjäll ikring horisonten, bärande en färg både af himlen och jorden, och sammansmältande båda. Kloeforna lödo från Orsa kyrka, ett affedsjud genom skogen, och hela naturen war så lugn som hade en menniskosjäl farit ur sin hydda åt höjden. Det war ej menniskan ensam som helgade sabaten. De resandes sinnessämning, en blandning från twänne werldar, i hwilken sinner gärna förälskar sig, fick en öfwerwigt åt den högre werlden. Då wi an-

träffade på sin skogsfog ett bondhushåll som med bön och sång höll söndagen helig. Folket underhåller ännu en förbindelse emellan ljusgnistan i människosjälens och ljusets urkälla. Grunden för en nations bestånd är Religion, ty på någonting annat än sin egen förgånglighet måste allt detta jordiska hvilas; men om denna grunden, ehuru skadad på många ställen, ännu är tillfinnandes, det är icke en gång den allra kristeligaste monarkens förtjenst. — Med glädje togo vi del i denna andaktsstund då templet är i människans hjerta; då är också hon i templet. Det är så sällan som det af mörker bortskymda himmelsljuset strålar klart och renadt in i människans ande. — På affätningsgarna af en betydlig bergsträckning löper vägen i vågor fram genom Skattunge byn, som har ett Capell under Orsa, öppnadt till Guds tjänst hvarannan söndag. Byn håller öfwer $\frac{1}{2}$ dets mil i längd och räknar lika många små humlegårdar som deraf öfverslokade stugfenster. Fredshammars bruk och Kallmora by hade vi förut passerat. Bruket omgifning bär ett märke af jernåldern. Vid byn äro slipstensgrufvorna, som icke arbetas denna årstid. Vinsten af dem lär, för de smärre delegarne, wara

imaginär; och det imaginära slutas ofta så, att man derpå ruinerar sig i det verkliga. Nyssigen har man fått en affättning afwen för de slipstenskärswor som förr dugde till inter, upphuggna efter gifna mått, köpas de nu till inurning af masugnspipor. Norr om Dre-esswen, den man antingen ser eller hör i dalen, presenterar sig ett obebodt land, det dock swårsligen en population kunde till bosättning sprida sig. Så wida det skogar förse bruket med kol, är det dock icke ett dött capital. Ännu längre i norr, på flera miles afstand, tillgränsar Desa Finnmark. Det innewånare äro, såsom alla sockensinnar, ett herdesfolk; de äro presterskapets favoritsfolk, mera spirituella än Orsaboen af gamla stammen och mera ordentliga och hushliga i deras lefwerne. Man önskar med dem, att deras canton, som inrymmer 4 a 500 människor, blefwe affskild till ett eget pastorat, och tydligen skulle ett sådant affskiljande bringa dem längre på den goda vägen. Vägen till Furudals bruk funno wi, efter ett mindre lyckadt försök, tillstånd af wattenflöde wid sundet emellan Dre- och Skattingsjöarna. För att nödwe winna det onda med det onda, preskade jag en lika wattensuk-båt som

förde mig dit. Vid detta bruket, som ligger
inmuradt af skogen, men hvars åbyggnader gif-
wa anblicken af en fabriksplats och hvars wår-
dade trädgårdsplanteringar i denna wilda skogs-
wärd förefalla som om man såg dem inom
swart ram, uppträcker man snart huru jernets
historia, som troligen börjar med myrjernet, har
nya segrar att omtala. Jag nämmer blott den
enda, att här smiddes de första ankarledjor i
Sverige. Det är skada att den förtjenstfulla anlägs-
garen af denna tillverkning, efter genomkämpande
af alla inländska swårigheter, ännu har att kämpa,
i anseende till affärningen, med Englands wärld-
industri, som är det största prohibitivsystemet för den
Svenska, och hvars ofördelaktiga inslytande på wår
ra industri-Herkulers winstconto näppeligen upp-
wäges af selswa Kongl. Basa-orden.

Dre kyrka, på en udde i sjön, bekransad
af höga granar, har wälhuden af ett gammalt
offerhus. Några steg ifrån denna forntidsbild
kommo den närwarande tidens föreräden of till
godo i den gästvänligt öppna prostgården. Ett
dygns wistande på ett främmande ställe, är att
genomgå en liten cyclus af det husliga lifwet
derstädes och att bortlägga främlingskapets uni-
formsplagg, det ena efter det andra. — Allmo-
gen i Dre snappar åt sig sina bitar på flere

födrekor, hwilka alla äro nyttiga, blott ingen swäljes för djupt. Bruksförflor, kalkbränning, kolning, och understundom ett legoarbete inom det tillgränsande Helsingland utgöra näringsgrenarna. De framstående dragen i Folkets charactersbild sägas wara dumhet och misstroende, af hwilka båda den förre är far och det sednare som. När man wandrar i skynningen och förståndshorizonten är trång som i wilda skogen, ser man spöken i buskarna. Det finnes också ett annat misstroende utbrede bland hela Swenska allmogen, som härleder sig, icke af ögats skumhet, utan af werldskänedom, af den erfarenheten, att alla uppgående solars och stjernors wackra löften hållas — knappast tills middagen, nästan aldrig tills qvällen. Att äfwen detta misstroende kan öfwergå till skumögdheter, ja wäl till blindhet, så att man twiflar på sselfwa middsommarhimmelen, derfore att man blef snöpligt bedragen på Aprillwädrer, det disputerar jag icke.

Nu har rikningen af wår resa nedåt landet. När jag lemnade Dalarne kände jag att det blifwit för mig ett hemland. Wi woro snart sud (söder) i Rättwik, åtminstone inom Rättwiks Capellslag, Boda, som skuter upp emot Öre. Wid Gulleråsen sågo wi första gången det berömda Rättwikskornet, hwilket längre ned

inom moderförsamlingen, der den stora äkerman-
nen naturen tillredt jorden med kalkblandning,
lyckas än bättre. På gästgivarergården i Bo-
da sutto wi upp till häst och kommo så i tåg-
ordning till Styggforsen, som i denna regnsjuka
sommars war rätt ansenlig. Folket i byn är
wandt att, så snart en resande anländer, wara
i beredskap till denna utfart, hwarwid utom wäg-
wisaren, ett halft dusin barn gärna följa på fö-
pet. Bonden som ledsagade oss war en ca-
valier mot sin dame för tillfället, både i sätt
att wara och tala. Sådant är ofta ett blott
maner, en wis masque som tages och bortläg-
ges med handtverket, hos s. k. Condottieri eller
Ciceroni; men hos denne war det hans egen
naturel, och icke det minst anmärkningsvärde
föroändrande under vår Styggforsfärd. Från
den wenstra, mindre brådskörande, grenen af
bäcken, förde han de affuttna ryttarne, öfwer
bergsskrefswor, lika wilda som bäcken, hwilken de
presta och uppreta, ut på den swindlande bran-
ten öfwer det nästan lodräta fallet, der poesien
har obestridd rätt att placera en trollboning;
och derifrån förde han dem vidare upp på den
fristående klippwäggen, som omslutas af det
rytande wattendjurets båda armar. Under åter-
stoden af wägen från Boda ned till Närtwicks

Eyrka hade wi våra hufvuden fulla af det förflutnas skum och buller — af Styggforßen.

Folket i Rättwik är ett folk med tunga hufvuden i bredd med det i Mora, hwars ingenium gör sig öfwer allt inom Dalarne gäl-lande, såsom styrmannen på skeppet. Dräkten har prestfärg; äfwen den är en tung utrustning, utsirad med toffsar och fransar. Hufwen på kyrkotornet synes vara modellen för karlarnas hwardagshättor. Men snyggheten är också en Rättwicksdrägt och männernas utseende ger tillfämma att de ha hustrur som wårda den inre hushållningen. Så är det icke i Benjan — dit jag will göra ett baksteg. Des qwinnobefolkning, med undantag af de orklösa, wistas hela årstider i Stockholm och landsorterna, på arbete eller på något icke så löstligt näringsfång; det är åtminstone swårt att säga på hwilketdera sättet de förköfrat sin garderobe, under bortowaron, med alla dessa små öfwerflödsperfedlar dem de hemföra och ofta sälja, obekymrade om de wid hemkomsten finna deras männer, eller fästmänner, eller bröder lefwande såsom fåglarna under himmelen, en wanlig casus, i brist af den husmoderliga omwårdnaden. Hwarje sådant tåg af Benjanskullor eignar sin serdeles uppmärksamhet åt den utwalda spelmannen, som wäl är den

ringaste tjenaren i Musernas trädgård — ett hunds-
hufvud snart sagdt wid trädgårdsporten, den läg-
sta extremiteten af de fordna Troubadurernas
släktlinie. — Här i Rättwik sluter jag till ett
annat förhållande inom och utom hus. Den
snygga drägten sträcker sig äfven till bonings-
husen, både in- och utvändigt. Qwinnohanden
skönjes deri; och för goda hemseder är det på-
tagligen bättre att hon håller sig inom sitt, af
naturen anwista, embete, än att hon, såsom i
Mora, förer plogen och spaden. Hwarje stuga
i Rättwik har sin trädplantering, och ehuru lös-
flogen frodar sig här all planteringsomsorg för-
utan, ser man dock gärna att jordägaren vär-
dar sig äfven om de künsta af dessa små, som
wexa inom hans hägnad. Den, som älskar och
sköter ett träd för des egen skull, har redan
första graden af den kristliga orden, som heter
menniskofärlök. Swärrom — materialisten, som
endast ser hushållsnytta i hela werlden, huru
skall hans ande kunna göra sig lös för att sö-
ka den högsta anden? Må också hela naturen
ligga som en konstbok för hans läsning — om
den ej framför allt är honom en bönbok, så
är all hans kunskap intet annat än en mera
konstigt bakad och kryddad brödsöda.
Jag har sett i många landsätter huru lös-

skog handteras som stod den i vägen för människorna, huru man faller ett prägtigt träd blott för att hämta någon kreatursföda ur toppen. Vi tro, med Montesquieu, att detta är despotismens art. Vi frukta att yran är satt till roten på ett ädlare träd, än det som vexer i mull, och bär löf eller barr. I Rättwik nöjer man sig att stryka löfvet af träden och derför skördar man dem hvarje år. Om det riktiga i detta försäringssätt och om vårt anspråk derpå, borde icke herrar befälhafvare behöfva påminnas af några röster ur ledet. — Hedningarna offrade åt sina asgudar jordens rikaste skördar; offrade människoblod — — sådana offer ske ännu blott med någon skilnad i försäringssättet.

Jag står i förbindelse till Rättwik. Det glada ånjuhandet af lifwets gäfvor hvarmed ynglingen begifwer sig ut i werlden, men som sedan störes af många inre uppror och yttre förhärjelser, förnyade sig wid mitt första inträde i denna soeken; så måste en fågel känna sitt lif förnyadt, då de länge stäckt vingarna åter wept ut till en solvädersflygt. Naturen är här mindwärdnisk förnåst sifvmoder än i de soeknar wi förut i seån; derför synes och sta-

ten vara det mindre. Här gifwer jorden sin gröda, utan att denna behöfwer afluras eller aftrösfas henne. Allt går den resande bättre till lags och gör honom bättre till mods; och denna hans förnöjselse är lik den, wi känna då en uttalad bekräftelse på våra önskingar och förhoppningar skänkes oss. — Vägen öfwer Siljan innebär ett något af antik storhet och enfald; det modernt lyriska finnes der icke, om icke i förgrunden. Selså i tiden torde alltid det närvarande ögonblicket, som der är förgrund, vara af lyrisk art. Wi reste ifrån det wackra; wi borde ha åkt baklänges. Så färdas wi ju genom lifwet. Wäl tro wi sjelfwa att wi hafwa vår slytpunkt framför oss i tiden; men männe det icke är från ljuset i barndomshyddan, wi taga vår riktning, genom sjömörkret, genom böljorna, mot den strand som, vårt öga ej ser, men som vårt hjerta dock känner.

Pastorater Leksand är wäl kändt inom Clerus Comitialis; det är, i den handen, som säges vara landets mäktigaste hand, en af de centnertunga wigter hwaraf högwördige Cleri patriotiska oppositionsanda hafwes i wädret lättare än vinden hafwer ett stoft från gatan. Wid tillsättande af församlingens herde — och lönta-

gare — är det naturligtvis af en djupt liggande omsorg för folkets ewiga wälfärd, som desß worum påkallas för att betyda ett bland narrespelen på stora theatern. Det är wäl af en dylif aktning för folkets naturliga rätt, som man iakttagar alla möjliga formaliteter i desß fränkande. I medicinen går Esculapius med all heder från saken om han efter Konstens reglor befordrar den sjuke ur sjukrummet — i grafwen; och den nu på sin ålderdom wetskapligt utbildade statsklofheten antager såsom en dogm, att om ett s. k. Skyddshelgon endast wänder sina emaljögön upp emot himlen, få hand och fot göra hwad de behaga på jorden. Det gifwes dock mången enskilt öfwerlygelse, att om alle utanpå liggande snömos föll bort af förwaltningsscomposten, skulle detta wara en winst, om ock det återstående wore bara benet; — Att motivera för en allmoges prestwal kunna återfinnas i desß förstånds råhet och i desß crasa jordiska, sig sjelf bedragande egennytt, det spørjes wid många; men om man anser omöjligt att göra allmogens förstånd moget för walfriheten, wore det då icke bättre att annullera densamma äfwen de jure, sedan det, i de regala pastoraterna, forut är gjordt

de facto? Förändringen wore blott den, att förmyndaren matade sin pupill i stället för att låta honom sjelf sluka — wäder. — I de lyckliga dagar då våra konungar passerat Wora och Leksands meridian, har det hänt att guld och silfwer regnat öfwer templen och sacristior-na. Detta är en wacker erkänsla för allt hwad dessa församlingar gjort för fäderneslandet; och guld och silfwerpresenter, i form af mäschar, kunna wäl uppwäga de presenter, som skola begagna de förra, och som allmogen någongång — kanste af fördom — sig undanbedt. — Leksands kyrka har orgwerk. I kyrkorna öfwan-nom denna finnas ej sådana. Men också är kyrkosången i Dalarne icke så i behof af Or-gelns styrande och jemnande stämna som i de tempel, der gaströster ifrån hållstugan oförskämdt intränga, stundom till ewigeskamp med flok-karens. I Dalarna är kyrkosången musik. Guds utdelande af sina gåfwor i naturen och menstligheten — den gåtan låta wi bli att ty-da. Det stora hela är för vårt öga ett mörkt tal; men det ljus som brinner i vår egen bo-ning kunna och böra wi underhålla.

Leksand har sitt namn af sin jordmon, af sanden, den elfwen genomfär som en misost

och hwars tunna torföfwerdrag stormen beqwänt kunde afriwa. Medför Leksand förlorar sig småningom det konfulla Dalspråket, som är dubbelt behagligt uttaladt af en wacker mun, ty det ena sinnesintycket står, i det fallet icke det andra. — Uhl är en mindre församling, men en bland de bästa. På wackra flokbjörkar och lindkrar fann jag den serdeles fruktbar i nejden af kyrkan, der marken, omwexlande med kullar och småre slätter, och skiftande i sensomnarns hela färgscala, liknar i stort en mosaiskifwa af upphöjdi arbet. Om inwånarnes bestaffenhet inhämtade jag ingenting serfildt för socknen, hwarken pro eller contra, så wida jag icke will räkna hwad någon sade mig tillfälligtwis — att nemligen, om de någon sin intagas af lust till sin nästas gods, så frestas de mindre af hans guld, än af hans jernfräp. Således om deras ärlighet haltar för en smula jern, så är detta litet för en fiskal att mätra sig med, och förhåller sig till många höge berodde personers haltande precht som jernet till guldet. — Nu från det ena trappsteget till det andra stego wi her in Dalarne. Gagnef följer näst Uhl. Denna mössor words folkets sockenmärke. En sedwåna af dunkelt ursprung, är,

inom denna socken, att sedan ett förlofsvadtt par brukat inbördes det ofkyddiga Du, som kärleken brukade första gången, bytes det ut, på sjelswa brödlöppsdagen, mot ordet Ni, som kanske betyder inträdandet af Kärlekens sednare ålder — wördnadens. Gräddö canal är här att skåda, och i densamma äfwen ett bidrag till stats-hushållningen, äfwen en stödjepunkt för den, som en gång will hålla tal wid des graf. Allmänna medel böra wara för allmänt bästa. Blott wid utomordentliga tillfällen af enskildt nöd, eller af det enskildtas ingripande i det he-
 sa — (och ett district, ett bolag o. s. w. hörer till enskildheter) — borde undantag ega rum. Man gräfwer, i alla fall, icke så lätt upp skatter ur jorden, som man der gräfwer dem ner. Bid Gagnefs kyrka inträffade wi på wester-Dalswägen, som med wederbörlig tillåtelse hör till de smala wägarna, men som ock fallan färdas af annat än ringa folk. Här synes Djura capell under Leksand. Sällsamma urstälningar i jorden, med branta wäggar, bundna af lössfog, sådana som man ser dem i ännu större omfång inom Tuna och Särthers socknar, gifwa en föreställning om waterns werkan. Detta element har, om jag så får säga, sin

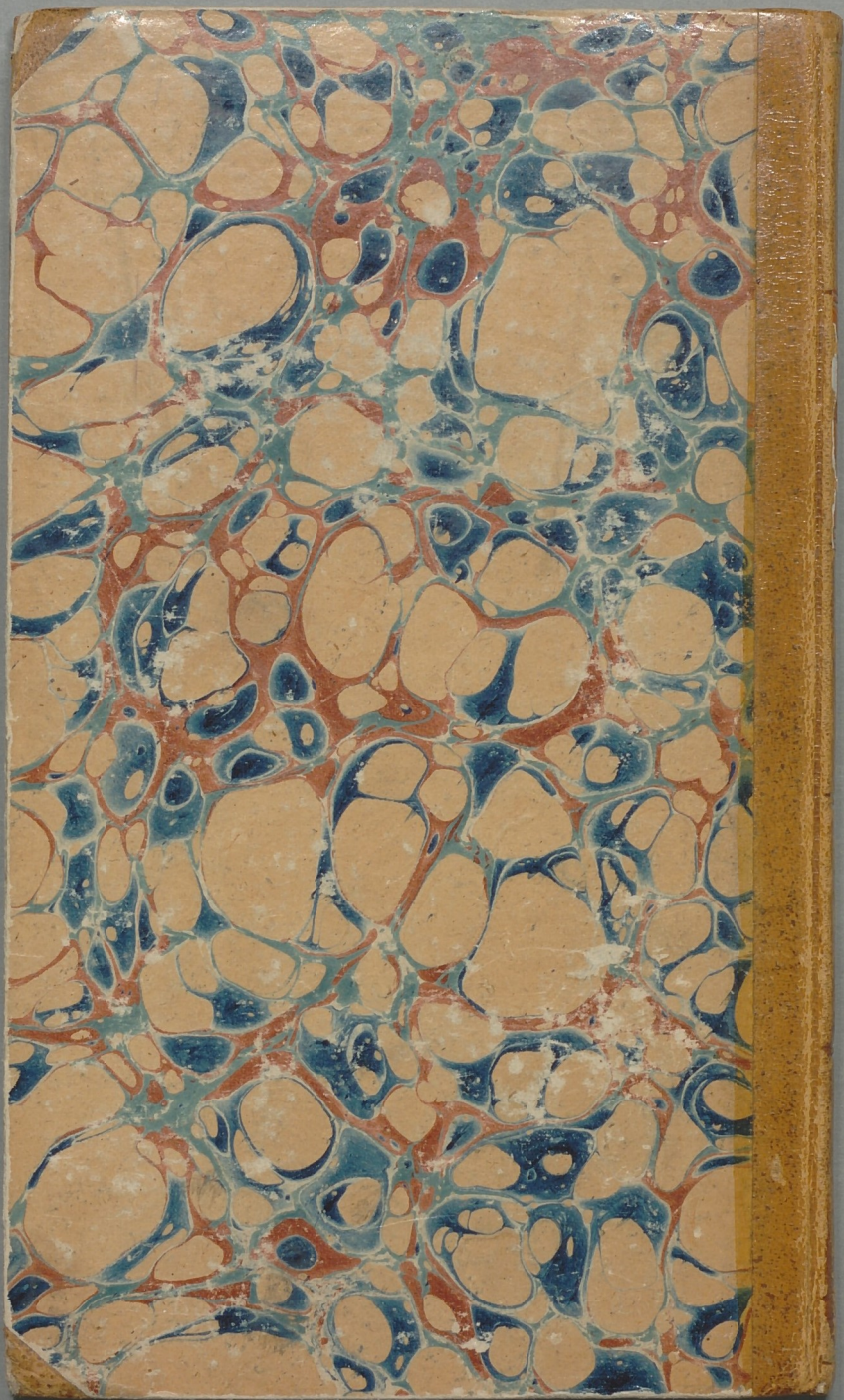
Krigshistoria. Nu har det intagit sitt rum och är en fredlig magt i naturen; men öfwerallt se wi spåren af des fordna uniuersalwælde. Det flyter i nyttiga elfwer igenom landet; men des sas wäldiga maffor säga oss än, att det icke förloradt sin majestätsrätt. Dalelswen kunde bära en örlogssflotta, och de små jernbåtarna, som wid Wärsta uppnå deras bestämmelse, belasta icke des rygg. De höga, af löffkog förskönade stränderna sluta med stolthet elfwen emellan sig. Naturen tröttnar här icke att vara skön i ett widsträckt sammanhang. — Wid Silfbergs förlagda grufwor tjenar det tusenåriga capellet att wäcka dödsbetraktelser. Jag såg deruti, såsom uti en spegel, den mörka munktiden, och denna syn motswarades af en annan, yttre — de stygga, förbrända slaggfälten, midtibland hwilka capellet hwilar, såsom i en werld af förstörelse, en icke otjenlig allegori öfwer samwetets röst i bland de wildda lidelsernas. Wid Grängshammars bruk är nu det nya capellet uppbyggt i en helig lund — ett Guds hus, — det behöfwer ej något helgonanamn. Wägen nedåt Norrbärke har många underhållande partier; men det som förstörde wår fröjd af naturens wälwilja war en tragisk scene nära Bomarsbo, och sedan, såsom variationer af samma thema, alla

de diablerier, hwarigenom en lång rad af bonddrängar gaf lust åt den råaste humor. Att döma af deras trotsighet, woro de werldens herrar. Sådan är ofta bonddrängens lefnadsgladje — serdeles i denna Bergslag. Han utskämnes af insecten i gräset och förstår det icke. Han är i sitt nycktra tillstånd en slaf för brödet, som föder djuret, och, i sitt rusiga, en slaf af brännwinet, som förstör det. Vår Swenska Silenus är en grobian, en slagskämpe, och här är det en sanning att han rider på åsna. Lifsyttarna garna i det hårda Norden, der sielfwa klimatet är ställdt på ytterligheter, springa lätt öfwer till Caricatur — så blir glädjen en ursinnighet och allwaret en lelhargi. Genmwigten synes höra till ett mindre rått klimat för både den fysiska och moraliska menniskan. Anmärkas måste det dock att den resande, när han i något enskildt förhållande närmare widrörer samma allmoge, som han, en passant blott ser i stugga, upptäcker han mången hemdygd, gömd, liksom den ensliga stugan, för fremmande ögon — upptäcker mången individ bland folket, som är ett verkligt ljus inom sin omgifning. — För att wisa öf menskligheten — äfwen artistiskt betraktad — i en opposition mot sig self

förde oss ytterligare vårt olycksöde till mötes flera stycken qwinnofigurer, som ej syntes tillhöra detta sköna landskap, om icke såsom des demoner. Woro deras ansigten afgjutningar af deras tankar, så woro dessa mer än wanligt syndiga. När något förnyct med tydliga ord står skrifwet i människans uppsyn, då måste wi tänka att hennes kropsliga natur lider en poenitens under hennes andeligas nedstigande i de mörka djupen. — Wid Smedjebacken hade wi fulländat den stora runden. Sedan, återkommen till hemmet — till slutet, och der med tanken genomgående den del af min lifstid som resan omfattar, lärde mig denna tanke hwad det will säga att bedja Gud för de aflednes själar.

WESTERIS, D. Forsell, 1835.

Geogr. W. I. 7. 2. n. 579.

www.books2ebooks.eu